

**ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ
ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΣΤΗΝ
ΕΛΕΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ**

Α'-Β'-Γ' Γυμνασίου

**ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

**ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΕΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ**

**ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ**

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ**

**ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΕΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ**

ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

Τα πλείστα κείμενα Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας του παρόντος τευχιδίου αποτελούν μέρος του βιβλίου *Ανθολόγιο Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας*, έκδοση Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, 2011 Λευκωσία.

Γλωσσική επιμέλεια:

Άννα Γεωργιάδου, Φιλολόγος, Λειτουργός του Π.Ι.

Εποπτεία:

Δρ Ειρήνη Ροδοσθένους, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων, Σύνδεσμος Επιθεωρήτρια για τα Αρχαία Ελληνικά

Επιστημονική εποπτεία:

Ιωάννης Καζάζης, Ομότιμος Καθηγητής Κλασικής Φιλολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, Πρόεδρος του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας
Δρ Μαρία Οικονομίδου, πρώην ΠΛΕ

Σχεδιασμός εξωφύλλου:

Χρύσης Σιαμμάς, Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων

Επιμέλεια έκδοσης:

Μαρίνα Άστρα Ιωάννου, Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων

Συντονισμός έκδοσης:

Χρίστος Παρπούνας, Συντονιστής Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων

Α΄ έκδοση 2017

Ανατύπωση 2018 (με μικροδιορθώσεις)

Εκτύπωση: Printco Manufacturing & Trading Ltd

**© ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ**

ISBN: 978-9963-54-125-6

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου/διδακτικού υλικού που καλύπτεται από πνευματικά δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού / Υ.Α.Π.

ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ η χρήση του αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς, στο πλαίσιο των μαθημάτων στα σχολεία.

Στο εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκε ανακυκλωμένο χαρτί σε ποσοστό τουλάχιστον 50%, προερχόμενο από διαχείριση απορριμμάτων χαρτιού. Το υπόλοιπο ποσοστό προέρχεται από υπεύθυνη διαχείριση δασών.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με ιδιαίτερη ικανοποίηση προλογίζω το παρόν εγχειρίδιο «Από τον Όμηρο στην αρχαϊκή επική ποίηση της Κύπρου και στην *Ελένη* του Ευριπίδη – Επιλογή σχετικών κειμένων της Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας» για τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης. Η έκδοση αυτή αποτελεί συνέχεια στην προσπάθεια που επιχειρήθηκε το 2011 με την ένταξη του *Ανθολογίου Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας* στη μαθησιακή διαδικασία, ως εναλλακτικής πηγής όχι μόνο στη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, αλλά και για την επικουρία της διδασκαλίας πολλών άλλων μαθημάτων.

Η έκδοση του τευχιδίου αυτού για το Γυμνάσιο, αφενός, παρέχει την ευκαιρία σε μαθητές και εκπαιδευτικούς να γνωρίσουν και να ενδιατρίψουν στον πλούτο της Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας, που αυτή τη φορά εστιάζεται στον συσχετισμό της με την ευρύτερη Αρχαία Ελληνική Γραμματεία και κυρίως την επική ποίηση, και αφετέρου, υπηρετεί τις αρχές των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων για τη δημιουργική αξιοποίηση πολλαπλών πηγών κατά τη διδασκαλία – μάθηση.

Ακολουθώντας τις απαιτήσεις και τα ζητούμενα των Δεικτών Επιτυχίας και Επάρκειας, καθώς και των σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων, το έργο αυτό φιλοδοξεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά προς τα βασικά σχολικά εγχειρίδια, τα Ομηρικά Έπη (*Οδύσσεια* και *Ιλιάδα*) και την *Ελένη* του Ευριπίδη. Οι μαθητές/μαθήτριες των γυμνασιακών τάξεων θα κληθούν να αναζητήσουν πολύτιμες γνώσεις σχετικά με την κυπριακή συνεισφορά στα Γράμματα της ελληνικής αρχαιότητας, να συνδέσουν χώρους, μνημεία, τοπωνύμια, παραδόσεις, τοπική διάλεκτο με τον αρχαίο πολιτισμό μας και να διερευνήσουν τη διαχρονικότητά του. Παράλληλα, μια τέτοια διερεύνηση θα επιτρέψει την καλλιέργεια δεξιοτήτων γραμματισμού και κριτικής σκέψης, αλλά πρώτιστα θα ενισχύσει την προσπάθεια για διαμόρφωση της πολιτισμικής μας αυτοεικόνας μέσα από τη σπουδή της τοπικής ιστορίας και παράδοσης.

Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε να εκφράσουμε προς τον Καθηγητή Ανδρέα Βοσκό τόσο για την εκπόνηση του παρόντος βιβλιαρίου και την πολύτιμη συνεισφορά του στα επιστημονικά και εκπαιδευτικά δρώμενα του τόπου μας, όσο και για τη γενναιοδωρη υποστήριξή του στις ομάδες εργασίας του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και στο έργο των εκπαιδευτικών της Κύπρου.

Συγχαίρω την Ομάδα εργασίας του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού που επωμίστηκε το έργο της τελικής διαμόρφωσης της έκδοσης αυτής και εύχομαι την όσο το δυνατόν δημιουργική αξιοποίηση των κειμένων της από εκπαιδευτικούς και μαθητές.

Δρ Κυπριανός Δ. Λούης
Διευθυντής Μέσης Εκπαίδευσης

ΕΙΚ. 1. ΜΟΥΣΑ.

Πάφος, «Οικία του Αιώνας», της Ρωμαϊκής εποχής

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Ό,τι σώζεται από την έντεχνη Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία, σε ποιητικό ή σε πεζό λόγο –με ελάχιστες εξαιρέσεις φοινικικών και λατινικών επιγραφών (πεζών στο σύνολό τους)– είναι γραμμένο στην Ελληνική γλώσσα και εμφανίζει τα ίδια γενικά και ειδικά χαρακτηριστικά με την αντίστοιχη πνευματική παραγωγή κάθε άλλης ελληνικής γωνιάς, τόσο στη μορφή όσο και στο περιεχόμενο, με αποτέλεσμα η Ιστορία της Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας να ταυτίζεται σχεδόν πλήρως με την Ιστορία της Ελληνικής Γραμματείας στην Αρχαία Κύπρο.

Φθάνοντας στην Κύπρο οι Αχαιοί σε επάλληλα κύματα κατά το β΄ ήμισυ της β΄ χιλιετίας π. Χ. –από την Αργολίδα και την Αρκαδία, τη Λακωνία και τη Μεσσηνία, την Αχαΐα, την Κρήτη και αλλού– έφεραν μαζί τους τη γλώσσα, τη θρησκεία, τους μύθους και την ποίησή τους, τη μουσική και το τραγούδι τους. Η επιμειξία με τους αυτόχθονες κατοίκους, η πιο άμεση επικοινωνία με τους ανατολικούς λαούς, η μύηση στη λατρεία της Αφροδίτης και άλλοι επιμέρους παράγοντες διεύρυναν τους οριζόντες τους κι άνοιξαν νέους δρόμους έκφρασης. Θεμελιώθηκε έτσι ο Ελληνικός πολιτισμός της Κύπρου.

Σταθμοί της αξιόλογης αυτής πορείας αδιάσπαστοι στάθηκαν αναντίρρητα ο Τρωικός πόλεμος και ο Όμηρος. Περί τους χρόνους του χιλιετραγουδημένου αυτού πολέμου (περί το 1200 π.Χ.) φθάνει στην Κύπρο το πρώτο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα Αχαιών. Οι οικιστικοί μύθοι –που τροφοδότησαν ζωογόνα την αρχαία λογοτεχνία του νησιού, κι όχι μόνο– ανάγουν την ίδρυση των κύριων βασιλείων της αρχαίας Κύπρου στους αμέσως μετά τον Τρωικό πόλεμο χρόνους από ήρωες του Τρωικού πολέμου, Ομηρικούς κατά κύριον λόγο. Τους έχουν απαθανάτισει –πέρα από την ολοζώντανη ανά τους αιώνες προφορική Κυπριακή παράδοση– πολλές αρχαίες πηγές, από τον Πίνδαρο και τον Ευριπίδη ως τον Ισοκράτη και τον Αριστοτελικό *Πέπλο*, τον Στράβωνα και τον Πausανία, τον Πλούταρχο και τον Αλεξανδρινό Λυκόφρονα: Ο Τεύκρος ο Τελαμώνιος, Ομηρικός τοξότης ονομαστός, ιδρύει (το 1202/1 π.Χ. κατά το Πάριο Μάρμαρο) την ομώνυμη με την πατρίδα του Σαλαμίνα. Ο Αγαπήνωρ, που οδηγεί τους Αρκάδες στην Τροία (Β 603 κ.ε.), προσαράζει στη δυτική ακτή και γίνεται κατά την παράδοση οικιστής της Νέας Πάφου και ιδρυτής του ιερού της Αφροδίτης στην Παλαίπαφο. Ο Κηφεύς από την Αχαΐα και ο Πράξανδρος από τη Λακεδαίμονα (πολεμιστές κι αυτοί στην Τροία κατά τον Λυκόφρονα) γίνονται οικιστές της Κερύνειας και της Λαπήθου. Ο γιος του Θησέα Ακάμας, που δίνει το όνομά του στο ομώνυμο όρος της βορειοδυτικής Κύπρου, ιδρύει την Αίπεια (κατ' άλλη παράδοση ο αδελφός του Δημοφών, ή ο Φάληρος), κι ο εγγονός του Ακάμαντα Χύτρος τους Χύτρος. Προσμαρτυρεί ο Αριστοτελικός *Πέπλος* «για τον θαμμένο στη Σαλαμίνα της Κύπρου Τεύκρο» και «για τον Αγαπήνωρα» τον θαμμένο στην Πάφο. Προσμαρτυρούν επίσης αδιάψευστα τα αρχαιολογικά ευρήματα σε πολλές περιοχές της Κύπρου και τα πορίσματα της Γλωσσολογίας (για την –αντίστοιχη με τη Γραμμική Β– Κυπροσυλλαβική γραφή και την Αρκαδοκυπριακή διάλεκτο, με ιδιαίτερα εντυπωσιακή τη συλλαβική επιγραφή επί οβελού από την Πάφο, του 11ου πιθανώς αιώνα π.Χ., *o-pe-la-ta-u*: του *Όφέλταυ*, στην αρκαδοκυπριακή γενική ενικού *-αυ*, δηλαδή του *Όφέλτου*), τα ιστορικά δεδομένα, οι θαυμαστές επιβιώσεις στη γλώσσα, στα τοπωνύμια, στους λαϊκούς μύθους και τις παραδόσεις.

Η επίδραση του Ομήρου στην αρχαία Κυπριακή λογοτεχνία (κι όχι μόνο) είναι ευρύτατη και ποικίλη, ιδιαίτερα στην αρχαϊκή επική ποίηση του νησιού, «Ομηρική» στη μορφή και το περιεχόμενο. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο Εύκλο(υ)ς ο Κύπριος χρησιμολόγος εμφανιζόταν να «προφητεύει» τη γέννηση του Ομήρου στην Κυπριακή Σαλαμίνα, τα δε *Κύπρια έπη* θεωρούνταν στην αρχαιότητα προίκα του Ομήρου στον γαμπρό του Στασίνο, δηλώνοντας έτσι την τεράστια οφειλή του Κύπριου ποιητή τους σ' αυτόν, κι οι Ομηρικοί ύμνοι στην Αφροδίτη αποδίδονταν στον ίδιο τον Όμηρο (από μερικούς μέχρι και πρόσφατα).

Η σκηνή στολισμού της Αφροδίτης, λ.χ., μνημονεύεται στον μεγάλο Ομηρικό ύμνο *Εις Αφροδίτην* (5 Υ1, στ. 57-90), όπου η θεά ντύνεται και στολίζεται από τις Χάριτες πριν πάει

να συναντήσει τον Αγκίση, με στίχους πολλούς Ομηρικούς από τις σκηνές στολισμού της Ήρας στην *Ιλιάδα* (Ξ 153 κ.εξ.) και της ίδιας της Αφροδίτης στην *Οδύσσεια* (θ 362-66, στον ονομαστό ναό της θεάς στην Πάφο), στον δεύτερο ύμνο στην Αφροδίτη (5 Υ2, στ. 5-18), με μνεία της *είναλις* Κύπρου, και στα *Κύπρια έπη* (3 F4 και F5).

Ευρύτατη και προφανής είναι η επίδραση του θείου αιοδού και από άποψη γλώσσας και μέτρου (μορφής εν γένει) όχι μόνο στην πλούσια αρχαϊκή επική ποίηση της Κύπρου, αλλά και σε αρχαία κυπριακά επιγράμματα, όπως στο 11 E33 (A34), για τη νεαρή *Σωσιπάτρα* την κόρη του *Γάμου* που πεθαίνει *άγαμος*, κι όπως στο E24 για τον Ομηροδιδάσκαλο Κιλικάν, και αλλού.

Πέρα από τα κοινά με την Αρκαδική χαρακτηριστικά της Νότιας Αχαϊκής, ως γνωστό, η Κυπριακή διάλεκτος (στοιχεία της οποίας απαντούν και στα Ομηρικά έπη) εμφανίζει επιμέρους ιδιοτυπίες, αποτυπωμένες στις πεζές επιγραφές και σε πολλά από τα παλαιότερα επιγράμματα. Στην έντεχνη όμως πνευματική παραγωγή η γλώσσα που χρησιμοποιείται δεν εμφανίζει σημαντικές αποκλίσεις από τη γλώσσα του αντίστοιχου είδους του λόγου στις λοιπές ελληνικές περιοχές. Η παρουσία κυπριακών διαλεκτικών τύπων δεν φαίνεται να υπερβαίνει κατά κανόνα τις συνήθεις αναλογίες, γεγονός που αποδεικνύει τον πλήρη εξελληνισμό της Κύπρου αλλά και αποκλείει –στις πλείστες περιπτώσεις– τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί η γλώσσα ως τεκμήριο τοπικής σύνθεσης.

Το γεγονός αυτό καθιστά συχνά ακόμη πιο δυσχερή τον προσδιορισμό της πατρότητας σωζόμενων αποσπασμάτων ή τίτλων έργων, όταν απουσιάζει η μνεία του ονόματος και του τόπου καταγωγής του δημιουργού (όπως στην περίπτωση των σωζόμενων Ομηρικών ύμνων *Εις Αφροδίτην*, των οποίων η πατρότητα παραμένει εν πολλοίς στο πλαίσιο των υποθέσεων, μολοντί πολλές ενδείξεις οδηγούν στην Κύπρο). Τα σωζόμενα αποσπάσματα της Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας είναι στις πλείστες περιπτώσεις πενιχρά και από πηγές έμμεσες. Ελάχιστα μόνο αποσπάσματα σώζονται από την κυπριακή επική, λυρική και δραματική ποίηση (συμπεριλαμβανομένου του έργου του «ευκλεούς» Εύκλου και του Στασίνου, αλλά και του Σώπατρου του Πάφιου), και από το έργο των Κυπρίων ιστορικών, μυθογράφων και παραδοξογράφων (όπως ο Αλέξανδρος ο Πάφιος, που έγραφε μεταξύ άλλων για τον Όμηρο, και ο πολυγραφότατος Ίστρος ο Πάφιος), ρητόρων και σοφιστών (όπως ο Ζήνων ο Κύπριος) και μιας πλειάδας ονομαστών ιατρών (όπως ο Απολλώνιος ο Κιτιεύς, ο Διαγόρας ο Κύπριος και ο Απολλόδωρος ο Κιτιεύς). Είναι χαρακτηριστικό ότι του ίδιου του Ζήωνα του Κιτιέα (του ιδρυτή της Στωϊκής φιλοσοφίας, με την τεράστια διαχρονική επίδραση παγκοσμίως), του Κλέαρχου του Σολέα, του Περσαίου του Κιτιέα και του Δημώνακτα του Κύπριου, όπως και των άλλων Κυπρίων φιλοσόφων, δεν σώθηκε ακέραιο ούτε ένα έργο (πολλών ούτε οι τίτλοι των έργων τους, εν μέρει ή συνολικά). Το μόνο από τα μεγάλα Κυπριακά έργα που σώζεται ακέραιο και μάλιστα από άμεση παράδοση (όπως οι Ομηρικοί ύμνοι και προφανώς οι επιγραφές) είναι η *Περί άρθρων πραγματεία* του ιατρού Απολλώνιου του Κιτιέα.

Τα σωζόμενα, όμως, ονόματα των Κυπρίων συγγραφέων και οι τίτλοι έργων τους μαρτυρούν μια πολύ πλούσια και αξιολογότερη πνευματική και επιστημονική παραγωγή των Ελλήνων της Κύπρου. Πολλώ μάλλον, γιατί δεν ήταν ποτέ εύκολο το άλμα από την ανωνυμία στη δόξα για τους πνευματικούς ανθρώπους του απομακρυσμένου νησιού της Κύπριδας. Δίκαιο ηχεί το παράπονο και εύλογη η περηφάνια του μεγάλου Κύπριου ποιητή Κώστα Μόντη: «Ελάχιστοι μας διαβάζουν, | ελάχιστοι ξέρουν τη γλώσσα μας, | μένουμε αδικαίωτοι κι αχειροκρότητοι | σ' αυτή τή μακρυνή γωνιά, | όμως αντισταθμίζει που γράφουμε Ελληνικά.»

ΑΝΔΡΕΑΣ Ι. ΒΟΣΚΟΣ

Ομότ. καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας
(με έμφαση στην Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία)
του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ	5
A. ΠΟΙΗΣΗ	
Εισαγωγή	8
I. Επική ποίηση	9
Εισαγωγή	
α'. Ομηρικοί ύμνοι στην Αφροδίτη	
β'. Κύπρια έπη	
γ'. Κινύρας	
δ' Εύκλους	
II. Επιγράμματα	26
Εισαγωγή	
Για τον Ομηροδιδάσκαλο Κιλικά	
Για τη Σωσιπάτρα του Γάμου που πεθαίνει άγαμη	
Για τον Τεύκρο και τον Αγαπήνορα	
III. Δραματική ποίηση	29
Εισαγωγή	
B. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	30
Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΠΑΦΙΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ	

Α. ΠΟΙΗΣΗ

Εισαγωγή

Όπως συμβαίνει και με τις άλλες Ελληνικές περιοχές, δεν έχουμε ασφαλείς πληροφορίες για την πνευματική δημιουργία των λεγόμενων «σκοτεινών αιώνων». Μπορούμε όμως να υποθέσουμε ότι κατά την περίοδο αυτή (1050-850 π.Χ.) ο μύθος διαμορφωνόταν σταδιακά και διαδιδόταν κυρίως με τη μορφή του ηρωικού έπους (σπάνια ως απλή διήγηση σε πεζό λόγο). Από την περίοδο αυτή δεν σώζεται –τουλάχιστον δεν έχει ανακαλυφθεί ως σήμερα από την αρχαιολογική σκαπάνη– γραπτό απόσπασμα. Οι αρχαιολογικές ενδείξεις, όμως, και οι γραπτές μαρτυρίες οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ήδη από τον 8ο τουλάχιστον αιώνα π.Χ. η επική ποίηση άκμαζε στην Κύπρο.

Μυθικός γενάρχης της Κυπριακής λογοτεχνίας, κάτι σαν τον Ορφέα ή τον Μουσαίο ή τον Λίνο, είναι ο **Κινύρας**. Κοντά του πιθανώς ο **Φρασίος** (που χρησιμοδότησε στον Βούσιρη ότι η αφορία που μάστιζε την Αίγυπτο εννέα έτη θα έπαυε αν έσφαζαν στον Δία κάθε χρόνο έναν ξένο άντρα) και πιθανότατα άλλοι ιερείς-μάντις.

Ο χρησολόγος **Εύκλο(υ)ς** είναι πιθανώς ο πρώτος Κύπριος του οποίου σώζονται στίχοι, όπου φαίνεται να «προφητεύεται» η γέννηση του Ομήρου στην Κύπρο. Στον ίδιο αποδίδεται και η «προφητεία» (χωρίς να παρατίθενται σχετικοί στίχοι) για εκστρατεία των βαρβάρων εναντίον της Ελλάδας. Πότε έζησε και τι έγραψε παραμένει πρόβλημα, καθώς κινείται ανάμεσα στον μύθο και την ιστορία, ώστε να μπορεί να παραβληθεί κατά ένα μέρος προς τον Ορφέα και κατά ένα άλλο προς τον Όμηρο και τον Στασίνο.

Ο **Στασίος** είναι ο πιο πιθανός ποιητής των *Κυπρίων επών*, που πρέπει να τοποθετηθούν –στη μορφή με την οποία σώζονται– μετά τον Όμηρο και τον Ησίοδο. Ποιητής των *Κυπρίων επών* θεωρείται και ο **Ηγησίνο(υ)ς ή Ηγησίας**.

Η ποιητική αυτή παραγωγή ανήκει κυρίως στην Κυπροαρχαϊκή περίοδο (750-600 π.Χ.) και είναι το αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης διεργασίας, που πρέπει να τοποθετηθεί στη Γεωμετρική περίοδο (1100-750 π.Χ.). Προς τα τέλη της εποχής αυτής πρέπει να υπήρχε ήδη πλούσια επική ποίηση, που τραγουδιόταν στις γιορτές της Αφροδίτης και στους ποιητικούς αγώνες, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τους τρεις σωζόμενους Ομηρικούς ύμνους **Εις Αφροδίτην**.

Την πλούσια σε καρπούς επική περίοδο διαδέχεται μια μακρά περίοδος «σκοτεινή» από άποψη πνευματικής παραγωγής που ταυτίζεται με τους χρόνους της Αιγυπτιακής (560-545 π.Χ.) και με μεγάλο μέρος της Περσικής κυριαρχίας (545-333 π.Χ.). Από την εποχή όμως του βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα Α' (411-374 π.Χ.) μπαίνουν και πάλι οι βάσεις για πνευματική δημιουργία, που οικοδομούνται εξαιτίας των στενών επαφών Κύπρου και Αθήνας και εκδηλώνονται κατά την Ελληνιστική εποχή με πλούσιους καρπούς σε όλους τους τομείς της επιστήμης και της τέχνης.

Τη λυρική ποίηση εκπροσωπούν ο **Κλέων ο Κουριεύς** ο ελεγ(ει)οποιός, πιθανός ποιητής των *Αργοναυτικών* από τα οποία άντλησε ο Απολλώνιος ο Ρόδιος, ο ιαμβογράφος **Ερμείας ο Κουριεύς**, ο επίσης ιαμβογράφος **Καστορίων ο Σολεύς**, ο **Ζήνων ο Κιτιεύς**, ο επιγραμματοποιός **Αντισθένης ο Πάφιος** και διάφοροι άλλοι ανώνυμοι επιγραμματοποιοί.

Η δραματική ποίηση, με ζωντανούς μάρτυρες τα σωζόμενα αρχαία θέατρα της Κύπρου, γνωρίζει ιδιαίτερη άνθηση με τον κωμωδό-παρωδό-φλυακογράφο **Σώπατρο τον Πάφιο**, ενώ αναφέρεται μεταξύ άλλων και ο ποιητής τραγωδιών **Διονύσιος**.

Ι. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

α'. ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ ΕΙΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ (5 Υ1-3)

Εισαγωγή

Με τον τίτλο *Ομήρου ύμνοι* είναι γνωστή μια αρχαία συλλογή ύμνων Ομηρικής τεχνοτροπίας που συχνά χαρακτηρίζονται ως προοίμια και η έκτασή τους ποικίλλει από 3 μέχρι 580 στίχους. Η σύγχρονη έρευνα με ελάχιστες εξαιρέσεις, κυρίως όσον αφορά στον ύμνο V (5 Υ1) *Εις Αφροδίτην*, δεν συμφωνεί με την απόδοσή τους στον Όμηρο (παρά τον τίτλο τους) αλλά τους θεωρεί μεταγενέστερους.

Οι ύμνοι (ύμνοι σε θεότητες και σπάνια σε ημιθέους) αποτελούνται από τρία μέρη:

Προοίμιο: Σε αυτό, σύντομο κατά κανόνα, εμφανίζεται στην αρχή το όνομα του εξυμνουμένου (σε αιτιατική) ένα παράθεμα (με βασικά χαρακτηριστικά του), μια επίκληση (συχνά στη Μούσα), με επικλητικό ρήμα (συνήθως σε προστακτική *ἄειδε*).

Κύριο μέρος: Περιγραφικό ή ένα μυθικό ή επικό μέρος, ή και τα δύο. Πολλοί μύθοι περιλαμβάνουν τη γέννηση της θεότητας, με τα «επιφάνια» της να συνοδεύσουν πάντα τη γέννηση. Μια πιθανή προέκταση τέλος συνδέει το παρελθόν (τον μύθο) με το παρόν (την εφαρμογή) του.

Επίλογος: Χαιρετισμός (*χαῖρε*), σύντομο παράθεμα, προσευχή / -χές, αναφορά για μετάβαση σε άλλον ύμνο.

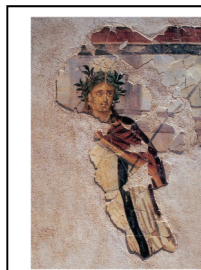
Μπορούμε με επιστημονικά κριτήρια να μιλούμε για Κυπριακούς ύμνους στην Αφροδίτη, τουλάχιστον από τον 7ον αι. π.Χ. Από τους τρεις ύμνους *Εις Αφροδίτην*, που σώζονται στη συλλογή των Ομηρικών ύμνων, πιο επαρκείς είναι οι ενδείξεις για Κυπριακή προέλευση του μικρότερου από αυτούς (του υπ' αρ. Χ: Υ3), ενώ για τους άλλους δύο οι ενδείξεις είναι λιγότερο επαρκείς, όχι όμως και αμελητέες. Ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά των ύμνων αυτών μεταξύ τους και με την υπόλοιπη Κυπριακή επική ποίηση της ίδιας περιόδου εποχής ενισχύουν την κοινή προέλευσή τους: Μπορούμε να μιλούμε για σύνθεσή τους (ή τουλάχιστον για εξέλιξη και απαγγελία τους) στην Κύπρο, τον 7ο πιθανώς αι. π.Χ., με επίδραση του Ομήρου και του Ησιόδου (μεγαλύτερη του Ησιόδου στους δύο μικρούς ύμνους και του Ομήρου στον μεγάλο, πιθανώς λόγω του θέματος του καθενός). Μπορούμε ακόμα να μιλούμε για μια προφορική παράδοση Ομηρικών ύμνων στην Κύπρο, με ένα στάδιο ακμής κατά την Αρχαϊκή περίοδο, στην οποία ανήκουν τα αξιόλογα δείγματα που έχουμε. Ο Κινύρας –οι Κινυράδες γενικά– και ο Εύκλος, ο Ηγησίας ή Ηγησίνο(υ)ς και ο Στασίος δεν πρέπει να είναι αμέτοχοι στην ακμή της υμνητικής ποίησης για την Αφροδίτη. Για τον Εύκλο επισημαίνουμε την πιθανώς όχι τυχαία εμφάνιση της τυπικής φράσης *ἐν εἰναλίῃ Κύπρῳ* σ' αυτόν και στους δύο μικρούς ύμνους *Εις Αφροδίτην*, για τον Στασίνο την κοινή τυπική σκηνή του στολίσματος της Αφροδίτης στον μεγάλο ύμνο (V: Υ1) *Εις Αφροδίτην* και στα *Κύπρια*. Μα πιο πιθανός ποιητής του ύμνου τούτου, με τον προφητικό λόγο της θεάς φαίνεται να είναι ο χρησμολόγος Εύκλος, ο οποίος δεν αποκλείεται να απέκτησε την κύρια φήμη του –που ξεπέρασε τα όρια της Κύπρου– με αυτόν κυρίως τον ύμνο.

1. Ο μεγάλος Ύμνος στην Αφροδίτη (A1 / Υ1 [V]. *Εἰς Ἀφροδίτην*)

1.1. Η δύναμη της Κύπριδας

*Μοῦσά μοι ἔννεπε ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης
Κύπριδος, ἧ τε θεοῖσιν ἐπὶ γλυκὺν ἴμερον ᾤρσε
καὶ τ' ἐδαμάσσατο φῦλα καταθνητῶν ἀνθρώπων
οἰωνούς τε διπιπετέας καὶ θηρία πάντα,*

5 *ἤμην ὄσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει ἠδ' ὄσα πόντος·
πᾶσιν δ' ἔργα μέμηλεν ἐϋστεφάνου Κυθρείης.*

ΕΙΚ. 1. ΜΟΥΣΑ.
Πάφος,
«Οικία
του Αἰώνος»,
της Ρωμαϊκής
εποχής)

Μούσα, τα έργα ψάλλε μου της Αφροδίτης της πολύχρυσης
της Κύπριδας, που στους θεούς γλυκύ σήκωσε πόθο
και δάμασε τα φύλα των θνητών ανθρώπων
και τα θεόθρεπτα πουλιά και τα θηρία όλα,
5 κι όσα η στεριά τρέφει πολλά κι όσα ο πόντος·
κι όλοι για τα έργα γνιοιάζονται της ωριοστέφανης Κυθέρειας.

1.2. Αθηνά, Άρτεμη, Εστία

7 *Τρισσάς δ' ού δύναται πεπιθεῖν φρένας ούδ' άπατήσαι·
κούρην τ' αϊγίοχοιο Διός γλαυκῶπιν Αθήνην· (...)*
16 *ούδέ ποτ' Άρτέμιδα χρυσηλάκατον κελαδεινήν
δάμναται έν φιλότητι φιλομμειδής Αφροδίτη· (...)*
21 *ούδέ μέν αϊδοίη κούρη άδεν έργ' Αφροδίτης
Ίστίη, ήν πρώτην τέκετο Κρόνος άγκυλομήτης,
αΰτις δ' όπλοτάτην, βουλή Διός αϊγίοχοιο (...).*
33 *τάων ού δύναται πεπιθεῖν φρένας ούδ' άπατήσαι.*
Τρία μυαλά μονάχα δεν μπορεί να πείσει ή ν' απατήσει:
Του ασπιδοφόρου Δία την κόρη τη γλαυκόφθαλμη Αθηνά·
γιατί δεν την ευχαριστούν της Αφροδίτης της πολύχρυσης τα έργα,
10 μα οι πόλεμοι στ' αλήθεια της αρέσουν και το έργο του Άρη,
οι συμπλοκές κι οι μάχες, κι έργα λαμπρά να ετοιμάζει·
πρώτη αυτή τους γήινους τεχνίτες δίδαξε
αμάξια κι άρματα να φτειάχνουν χαλκοσκάλιστα·
κι αυτή τις απαλόδερμες παρθένες στα παλάτια
λαμπρά δίδαξε έργα στις καθεμιάς τους βάζοντάς τα στο μυαλό.
15 Ούτε ποτέ τη χρυσοδόξαρη Άρτεμη τη βροντόλαλη
δαμάζει μ' έρωτα η καλογέλαστη Αφροδίτη·
γιατί σ' αυτήν αρέσκουνε τα τόξα, και στα βουνά θηρία να σκοτώνει,
κι οι φόρμιγγες και οι χοροί κι οι εκκωφαντικοί αλαλαγμοί
20 και τα άλση τα σκιερά και των ανδρών των δίκαιων η πόλη.
Κι ούτε στην κόρη τη σεμνή αρέσκουνε της Αφροδίτης τα έργα
την Εστία, που πρώτη γέννησε ο Κρόνος ο πανούργος,
νεώτατη όμως πάλι, με θέλημα του ασπιδοφόρου Δία,
σεβάσμια, που την αγάπη της ζητούσαν να κερδίσουν
25 ο Ποσειδώνας κι ο Απόλλων·
όμως αυτή διόλου δεν ήθελε και σθεναρά την άρνησή της είπε
κι όρκον ορκίστηκε μεγάλο, που εκπληρωμένος είναι,
την κεφαλή αφού άγγιξε του αιγίοχου πατέρα Δία,
παρθένα να 'ν' παντοτινά, η πάνσεπτη θεά. (...)
33 Ετούτων τα μυαλά δεν ημπορεί να πείσει ή ν' απατήσει.

[Στίχοι 36-44: Αναφορά στα ξεμυαλισμάτα του Δία και στην Ήρα.]

1.3. Το σχέδιο του Δία – Ο έρωτας της Αφροδίτης για τον Αγχίση

45 Σ' αυτής της ίδιας την καρδιά πόθο γλυκόν ο Δίας έβαλε
μ' άντρα θνητό να σμίξει, ώστε ταχύτατα
μήτε κι αυτή από θνητό κρεβάτι να 'ν' αποκλεισμένη,
μήτε ποτέ με καυχησιά να πει μπρος σ' όλους τους θεούς
φιλάρεσκα γελώντας η φιλόγελη Αφροδίτη
50 πως έσμιξε θεούς με τις θνητές γυναίκες
κι αυτές θνητούς γεννήσαν γιους στους αθανάτους,
και πως θεές ανάμιξε με τους θνητούς ανθρώπους.
Για τον Αγχίση έτσι λοιπόν πόθο γλυκό έβαλε στην καρδιά της,
που τότε στις ψηλές κορφές της πολυπίδακης της Ίδης
55 έβασκε βόδια στο παράστημα με αθανάτους όμοιος.
Αυτόν λοιπόν σαν είδε η φιλόγελη Αφροδίτη
ερωτεύτηκε, και θαυμαστά στα σωθικά της πόθος την κυρίεψε.

1.4. Ο στολισμός της Αφροδίτης στην Πάφο

Οδύσεια, θ 362-366

**ἢ δ' ἄρα Κύπρον ἴκανε φιλομειδῆς Ἀφροδίτη,
ἔς Πάφον, ἔνθα τέ οἱ τέμενος βωμός τε θυείης.
ἔνθα δέ μιν Χάριτες λοῦσαν καὶ χρίσαν ἐλαίῳ
ἀμβρότῳ, οἷα θεοὺς ἐπενήνοθεν αἰὲν ἔόντας,
ἀμφὶ δέ εἴματα ἔσσαν ἐπήρατα, θαῦμα ἰδέσθαι.**

Στην Κύπρο σαν ήταν φυσικό έφτασε η φιλόγελη Αφροδίτη, στην Πάφο, όπου τέμενος κι ευωδιαστός βωμός της είναι και τότε οι Χάριτες την έλουσαν και την αλείψαν λάδι θεϊκό, όπως αρμόζει στους θεούς αιώνιοι που 'ναι, και ρούχα ζηλευτά της φόρεσαν, στην όψη θαύμα.

	<i>Ἐς Κύπρον δ' ἔλθοῦσα θυώδεα νηὸν ἔδυνεν</i>	θ 362α
	<i>ἔς Πάφον, ἔνθα δέ οἱ τέμενος βωμός τε θυώδης.</i>	363
60	<i>ἔνθ' ἢ γ' εἰσελθοῦσα θύρας ἐπέθηκε φαεινάς.</i>	Ιλ. Ξ 169
	<i>ἔνθα δέ μιν Χάριτες λοῦσαν καὶ χρίσαν ἐλαίῳ</i>	364
	<i>ἀμβρότῳ, οἷα θεοὺς ἐπενήνοθεν αἰὲν ἔόντας,</i>	365
	<i>ἀμβροσίῳ ἐ<δ>ανῶ, τό ρά οἱ τεθυωμένον ἦεν.</i>	Ξ 172
	<i>ἔσσαμένη δ' εὔ πάντα περι χροῖ εἴματα καλά</i>	(πβ. 366)
65	<i>χρυσῶ κοσμηθεῖσα φιλομειδῆς Ἀφροδίτη</i>	362β
	<i>σεύατ' ἐπὶ Τροίης προλιποῦσ' εὐώδεα Κύπρον</i>	
	<i>ὔψι μετὰ νέφεσι ρίμφα πρήσσοι κέλευθον.</i>	
	<i>Ἴδην δ' ἴκανεν πολυπίδακα, μητέρα θηρῶν (...).</i>	
	<i>Ἀγχίσης δ' ὀρόων ἐφράζετο θαύμαινέν τε</i>	
85	<i>εἰδός τε μέγεθός τε καὶ εἴματα σιγαλόεντα.</i>	
	<i>πέπλον μὲν γάρ ἔεστο φαεινότερον πυρός ἀύγῃς,</i>	
	<i>εἶχε δ' ἐπιγναμπτὰς ἔλικας κάλυκάς τε φαεινάς,</i>	
	<i>ὄρμοι δ' ἀμφ' ἀπαλῇ δειρῇ περικαλλέες ἦσαν</i>	
	<i>καλοὶ χρύσειοι παμποίκιοι, ὡς δέ σελήνη</i>	
90	<i>στήθεσιν ἀμφ' ἀπαλοῖσιν ἐλάμπετο, θαῦμα ἰδέσθαι.</i>	366

- Στην Κύπρο τότε φθάνοντας μέσ' στον ναό τον μυρωμένο μπήκε στην Πάφο, όπου τέμενος κι ευωδιαστός βωμός της είναι
- 60 εδω αφού μπήκε αυτή τις στραφτερές έκλεισε πόρτες. Και τότε οι Χάριτες την έλουσαν και την αλείψαν λάδι θεϊκό, όπως αρμόζει στους θεούς που αιώνιοι είναι, με θεϊκό γλυκόλαδο, γι' αυτή αρωματισμένο που ήταν. Κι όταν ωραία στο σώμα όλα φόρεσε τα όμορφα τα ρούχα
- 65 και με χρυσαφικά στολίστηκε η φιλόγελη Αφροδίτη έσπευσε για την Τροία αφήνοντας τη μυρωμένη Κύπρο ψηλά στα νέφη κόβοντας μ' ευκινησία δρόμο. Και στην πολύβρυση έφτασε την Ίδη, των άγριων θεριών τη μάνα, κι ευθεία τράβηξε στη στάνη του βουνού και πίσω της
- 70 κουνώντας την ουρά λύκοι ψαρότριχοι κι αγριωπά λιοντάρια, αρκούδες και γοργοδρόμοι πάνθηρες ακόρεστοι για ελάφια ακλουθούσαν και αυτή θωρώντας μέσα της ολόψυχα χαιρόταν κι έβαλε μέσ' τα στήθια τους τον πόθο, κι εκείνα όλα μαζί συνδυό κοιμήθηκαν στις σκιερές φωλιές τους.
- 75 Κι αυτή στις καλοκαμωμένες έφτασε καλύβες και μέσ' στη στάνη από τους άλλους ξεκομμένο βρήκε τον ήρωα Αγχίση, απ' τους θεούς το κάλλος που είχε. Αυτά αντάμα με τα βόδια στους χλοερούς βοσκότοπους τραβούσαν

80 όλα, κι αυτός στη στάνη ξέμακρα από τους άλλους μόνος
εδώ κι εκεί περιφερόταν ηχηρά παίζοντας την κιθάρα.
Και στάθηκε μπροστά του τού Δία η κόρη η Αφροδίτη
μ' ανύπαντρη παρθένα σε παράστημα και κάλλος όμοια,
μήπως μπροστά του βλέποντάς την συντρομάξει.
Κι ο Αγχίσης καλοκοίταζε και θαύμαζε θωρώντας
85 την ομορφιά και το παράστημα και τα λαμπρά τα ρούχα.
Γιατί πιο φωτεινό απ' της φωτιάς τη λάμψη πέπλο είχε φορέσει,
και σκουλαρίκια λαμπερά είχε στριφτά και ρόδακες αστραφτερούς
και περιδέραια περικαλλή στον απαλό γύρω λαϊμό της ήταν
όμορφα χρυσά ολοστόλιστα, και σαν σελήνη
90 στα στήθη γύρω τ' απαλά λαμποκοπούσαν, στην όψη θαύμα.

1.5. Αγχίσης – Αφροδίτη

Και τον Αγχίση έρωτας κυρίευσε και προσφωνώντας την τής είπε:
Χαίρε βασίλισσα, όποια απ' τις θεές στο σπίτι τούτο φτάνεις,
η Άρτεμη ή η Λητώ ή κι η χρυσή Αφροδίτη
ή η Θέμιδα η ευγενής ή η Αθηνά η γλαυκόφθαλμη
95 ή κάποια από τις Χάριτες ήλθες εδώ, που τους θεούς
όλους συναναστρέφονται κι αθάνατες καλούνται,
ή κάποια από τις Νύμφες που στ' άλση τα ωραία συχνάζουν
ή απ' τις Νύμφες που στ' όρος τούτο το ωραίο κατοικούνε
και στις πηγές των ποταμών και στα χλοερά λιβάδια.
100 Για σένα εγώ σε χώρο στου όρους την κορφή περίβλεπτο
βωμό θα στήσω, και πλούσιες θα σου τελώ θυσίες
όλες τις ώρες· και συ καλόγνωμη έχοντας διάθεση
δώσε στους Τρώες ανάμεσα έξοχος να 'μαι άντρας,
κι ύστερα δώσ' μου γόνο θαλερό, κι εμέ τον ίδιο κάνε
105 χρόνια πολλά καλά να ζήσω και το φως του ήλιου ν' ατενίζω
ευτυχισμένος μέσ' το πλήθος και στο κατώφλι να αφιχθώ των γηρατιών.
Του απάντησε έπειτα του Δία η κόρη η Αφροδίτη:
Αγχίση, πιο ένδοξε απ' τους θνητούς ανθρώπους όλους,
θεός κανείς δεν είμαι βέβαια· με αθάνατες γιατί με παρομοιάζεις;
110 Ολόθνητη στ' αλήθεια είμαι, και μια θνητή με γέννησε μητέρα.

[Στίχοι 111-176: Η Αφροδίτη διηγείται στον Αγχίση μια πλαστή ιστορία για το ποια είναι: την πήρε ο Ερμής και την έφερε για να γίνει γυναίκα του Αγχίση. Ο Αγχίσης κυριεύεται από έρωτα για την «Αφροδίτη» και οι δυο μαζί χαίρονται τον έρωτά τους.]

1.6. Το ξύπνημα

Εγέρσου, Δαρδανίδη· γιατί λουπόν ύπνο βαθύ κοιμάσαι;
Και πες μου αν όμοια εγώ σου φαίνομαι να είμαι
τέτοια που εμέ την πρώτη τη φορά μπροστά στα μάτια σου είδες.
180 Έτσι είπε· και εκείνος απ' τον ύπνο του υπάκουσε αμέσως.
Μα ως είδε τον λαϊμό και τα όμορφα της Αφροδίτης μάτια
τρόμαξε και τα μάτια του έστρεψε αλλού.
Κι αμέσως πάλι με χλαίνες κάλυψε τ' όμορφο πρόσωπό του
κι αυτήν εκλιπαρώντας λόγια τής είπε φτερωτά:
185 Αμέσως ως στα μάτια μου, θεά, σε πρωτοείδα,
θεά πως είσαι τό 'νοιωσα· μα συ δεν μου 'πες την αλήθεια.
Αλλά στου Δία τ' όνομα γονατιστός σε ικετεύω του ασπιδοφόρου,
αν είν' να ζήσω, αδύναμο μέσ' στους ανθρώπους μη μ' αφήσεις
να κατοικώ, αλλά έλεος δείξε· γιατί ο άντρας θαλερόβιος
190 μετά δεν είναι όποιος με αθάνατες θεές ξαπλώνει.

1.7. Ο Αινείας και οι Αινειάδες

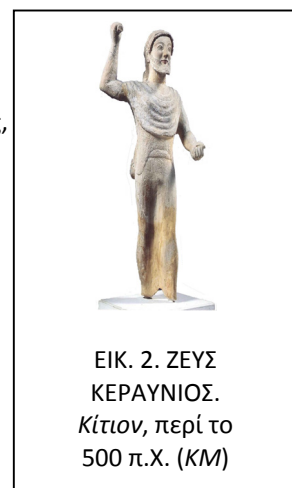
Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη·
Ἀγχίση, κύδιστε καταθνητῶν ἀνθρώπων,
θάρασει, μηδέ τι σῆσι μετὰ φρεσὶ δείδιθι λήην·
οὐ γάρ τοί τι δέος παθέειν κακὸν ἐξ ἐμέθεν γε
195 οὐδ' ἄλλων μακάρων, ἐπεὶ ἦ φίλος ἐσσί θεοῖσι.
σοὶ δ' ἔσται φίλος υἱὸς ὃς ἐν Τρώεσσι ἀνάξει
καὶ παῖδες παιδεύσει διαμπερές ἐκγεγόνοντα·
τῷ δὲ καὶ Αἰνείας ὄνομ' ἔσσεται οὐνεκά μ' αἰνὸν
ἔσχεν ἄχος ἔνεκα βροτοῦ ἀνέρος ἔμπεσον εὐνή·
200 ἀγχίθεοι δὲ μάλιστα καταθνητῶν ἀνθρώπων
αἰεὶ ἀφ' ὑμετέρης γενεῆς εἰδὸς τε φυήν τε.

Του απάντησε ἔπειτα του Δία ἡ κόρη ἡ Ἀφροδίτη:
Ἀγχίση, πιο ἔνδοξε ἀπ' τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους ὅλους,
θάραψε, καὶ στὴν ψυχὴ σου μέσα μὴν πολυφοβάσαι·
γιατὶ φόβος κανεὶς κακό να πάθεις ἀπὸ μένα δεν ὑπάρχει
195 οὐτ' ἀπ' τοὺς ἄλλους τοὺς μακάριους, γιατί στ' ἀλήθεια
φίλος εἶσαι στους θεοὺς.
Σε σένα γιος ἀγαπητός θα γεννηθεῖ που ἀνάμεσα
στους Τρώες θα βασιλέψει
καὶ τῶν παιδιῶν παιδιὰ συνέχεια θα γεννιούνται·
σ' αὐτὸν Αἰνείας θά 'ναι τ' ὄνομα, γιατί ἐμέ «αἰνός» καὶ φοβερός
βρήκε καημός που σ' ἀντρα θνητοῦ τὴν κλίνη ξάπλωσα·
200 κι ἰσόθεοι σχεδὸν πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους θα 'ναι
ἀπ' τὴ δική σας πάντοτε γενιά στὴν ομορφιά καὶ στὸ παράστημα.

[Ακολουθεῖ πολὺστιχὴ παρέκβαση με ἀναφορὰ τῆς Ἀφροδίτης στα «παραδείγματα» του Γανυμήδη καὶ του Τιθωνοῦ καὶ ἐφαρμογὴ τοὺς στὴ δική τῆς περίπτωση (στ. 202-255), κι ἡ θεὰ –με ἀφορμὴ τὸν τελευταῖο στίχο– ξαναπιάνει τὸ θέμα τοῦ Αἰνεία, ὄχι ὅμως για να ἐπανέλθει τυπικά –ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ τεχνικὴ τῆς κυκλικῆς σύνθεσης– στὴν ἀφετηρία (ἀφοῦ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται οὐσιαστικά στους στ. 247-255), ἀλλὰ για να συνεχίσει τὴν προφητικὴ διήγηση για τὸν Αἰνεία, με ἀναφορὰ τώρα στὴν παιδικὴ του ηλικία (στ. 256-280, πβ. 296-201): Θα τὸν πάρουν μόλις γεννηθεῖ οἱ νύμφες τοῦ βουνοῦ καὶ θα τὸν ἀναθρέψουν (με παρέκβαση γι' αὐτὲς στους στ. 257-273, κυκλικὰ ἐνταγμένη στὴ διήγηση καὶ ἀξιοποιούμενη στὴ συνέχεια)· κι ἐσύ, λέει στὸν Ἀγχίση, ὅταν ἀργότερα πρωταντικρῦσεις τὸν βλαστό σου θα χαρεῖς, γιατί με τοὺς θεοὺς πολὺ μοιαστός (*μάλα θεοεἶκελος*) θα εἶναι, καὶ θα τὸν ὀδηγήσεις ἀμέσως στὴν ἀνεμόδαρτη τὴν Τροία. Ὁ μακροσκελὴς λόγος τῆς θεᾶς ολοκληρώνεται με ρητὴ ἐντολή-προειδοποίησή τῆς στὸν Ἀγχίση να μὴν τὴν ὀνοματίζει ποτέ ως μάνα τοῦ γιοῦ τοῦ (ἀξιοσημείωτη, καθὼς μαρτυρεῖ σημαντικὴ πρωτοτυπία τοῦ ποιητῆ σε σχέση με τὴν *Ιλιάδα*), κι ἡ Ἀφροδίτη πετὰ στὸν οὐρανὸ τὸν ἀνεμοδαρμένο. Ἐνας λιτότατος ἐπίλογος κλείνει τὸν ὕμνο, με ἐντυπωσιακὴ –για ἐπίλογο ὕμνου (βλ. καὶ κατωτ. Α3)– σύνδεση τῆς θεᾶς με τὴν Κύπρο.]

1.8. Ἡ ρητὴ ἐντολή-προειδοποίηση τῆς θεᾶς στὸν Ἀγχίση

281 Κι ἀν κάποιος τὴν ἐρώτηση σοῦ κάνει ἀπ' τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους,
ποῖα τέλος πάντων μάνα σοῦ ἐγκυμόνησε τὸν προσφιλή σου γιο,
σ' αὐτὸν ἐσύ να θυμηθεῖς να πεις ως σε προστάζω:
Λεν ὄντως πως μίας Νύμφης ροδοπρόσωπης γιος εἶναι
285 που ἐτοῦτο ἐδῶ τὸ ὄρος κατοικοῦν τὸ πυκνοδασωμένο.
Ἀν ὅμως πεις τὸ μυστικὸ καὶ καυχηθεῖς με νοῦ ἀφρονα
ερωτικά πως ἐσμιξες με τὴν ὠριοστεφάνωτη Κυθήρεια,
ὁ Δίας χολωμένος με κεραυνὸ θα σε χτυπήσει χωρὸμαυρο.
Σοῦ 'χουν λεχθεῖ τα πάντα· κι ἐσύ στὸν νοῦ σου βάζοντάς τα
290 κρατήσου καὶ μὴ μ' ὀνοματίζεις, μα τὴν ὀργὴ φόβου τῶν θεῶν.
Ἔτσι ἀφοῦ μίλησε στὸν οὐρανὸ τὸν ἀνεμοδαρμένο πέταξε.

ΕΙΚ. 2. ΖΕΥΣ
ΚΕΡΑΥΝΙΟΣ.
Κίτιον, περί το
500 π.Χ. (ΚΜ)

1.9. Η Κυπρομέδουσα

292 Χαΐρε θεά Κύπριοι εύκτιμένης μεδέουσα

292 Χαΐρε θεά, που την Κύπρο την καλοκτισμένη γνοιάζεσαι
από σένα εγώ αφού άρχισα σ' άλλον θα προχωρήσω ύμνο.

Το κύριο θέμα του Ύμνου, ο ΜΥΘΟΣ για τον έρωτα της Αφροδίτης με τον Αγκίση και τη γέννηση του Αινεία απ' αυτόν, είναι γνωστός τόσο στον Όμηρο όσο και στον Ησίοδο.

Στην *Ιλιάδα*, όπου ο Αινείας εμφανίζεται συχνά, ο ποιητής δεν χάνει ευκαιρία να αναφερθεί στη θεϊκή καταγωγή του. Β 819-21: «των Δαρδάνων βασιλιάς ήταν ο λαμπρός γιος του Αγκίση, | ο Αινείας, που απ' τον Αγκίση γέννησε η θεία Αφροδίτη στις Ίδης τους δρυμούς θεά με θνητό αφού ξάπλωσε· Ε 247-8: «καυχιέται ο Αινείας ότι είναι γιος του αψεγάδιαστου Αγκίση, και μάνα του είναι η Αφροδίτη», και Ε 468: «ο Αινείας, ο γιος του μεγαλόκαρδου Αγκίση)· Ε 311-3: θα χανόταν ο Αινείας, αν δεν επενέβαινε «η κόρη του Δία Αφροδίτη, η μάνα του, που τον γέννησε απ' τον Αγκίση όταν εκείνος έβοσκε βόδια»· Υ 105-6 (λόγια του Απόλλωνα στον Αινεία): «και λεν ότι από την κόρη του Δία Αφροδίτη γεννήθηκες» και 208-9 (λόγια του ίδιου του Αινεία στον Αχιλλέα): «μα εγώ από τον μεγαλόκαρδο Αγκίση καυχιέμαι ότι έχω γεννηθεί, και μάνα μου είναι η Αφροδίτη».

Και στη *Θεογονία* του (στ. 1008-10) ο Ησίοδος τραγουδά: «τον Αινεία ως γνωστό η ωριοστέφανη Κυθήρεια γέννησε, με τον ήρωα Αγκίση σ' έρωτα γκαρδιακό αφού έσμιξε στις Ίδης τις κορφές της πολύπτυχης της άνεμοδαρμένης».

Ο τρόπος αυτός της παρουσίασης του μύθου από τον Όμηρο και τον Ησίοδο μαρτυρεί αναντίρρητα ότι ο μύθος ήταν ήδη ευρύτατα διαδεδομένος, μολοντί αναλυτικά εμφανίζεται για πρώτη φορά στον μεγάλο ύμνο *Εις Αφροδίτην*. Με τους κανόνες της προφορικής ποίησης (oral poetry) κρινόμενο αυτό σημαίνει ότι τόσο ο Όμηρος όσο και ο Ησίοδος είχαν πιθανώς υπ' όψιν μια σχετική πηγή αναλυτική, που δεν αποκλείεται να αποτελεί πηγή και για τον ύμνο στην Αφροδίτη, τον πιο «Ομηρικό» και τον πιο παλιό από τούς ύμνους, όπως έχουν αποδείξει επάλληλες και εξαντλητικές έρευνες τα τελευταία χρόνια.

Εκείνο, όμως, που εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ότι στον Όμηρο και στον Ησίοδο ουδεμία νύξη γίνεται για τιμωρία και όνειδος της Αφροδίτης, για επιβολή του έρωτα από τον Δία και για εντολή της θεάς στον Αγκίση να αποκρύψει την καταγωγή του Αινεία. Αντίθετα, ο τελευταίος καυχιέται απερίφραστα (σε δύο διαφορετικά χωρία της *Ιλιάδας*) ότι γεννήθηκε από τον Αγκίση και την Αφροδίτη. Είναι λοιπόν αναπόφευκτο το συμπέρασμα ότι ο ποιητής του ύμνου *Εις Αφροδίτην* πιθανώς ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΙ βάζοντας τη θεά του έρωτα να πέφτει θύμα της δύναμης που αυτή προσωποποιεί, με απόφαση του Δία, για να πάψει να περιγελά τους θεούς και τις θεές που έχουν εμπλακεί σε έρωτες με θνητές υπάρξεις. Το μοτίβο εμφανίζεται στον ύμνο διπλασιασμένο (α') στο εισαγωγικό μέρος του Μυθικού τμήματος (στ. 45-52) κα (β') στον μακροσκελή λόγο –απολογισμό και προφητεία– της θεάς (στ. 247 κ.εξ., μετά την παρέκβαση του Γανυμήδη και του Τιθωνού), έμμεσα δε και στο τέλος του λόγου της (στην έντολή προς τον Αγκίση), κατά τρόπο που εγείρει επιτακτικό και το ερώτημα για τη σκοπιμότητα που εξυπηρετεί η πρωτοτυπία αυτή του ποιητή (σε έναν ύμνον στην Αφροδίτη).

ΕΙΚ. 3. ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ:
ΕΠ' ΑΓΑΘΟΙΣ.
Ψηφιδωτό από την
Άλασσα, του 5ου αι. μ.Χ.
(Επαρχιακό Μουσείο
Λεμεσού)

2. Ο δεύτερος Ύμνος στην Αφροδίτη (A2 / 5 Y2 [VI]. Εἰς Ἀφροδίτην)

Αἰδοῖην χρυσοστέφανον καλὴν Ἀφροδίτην
ἄσομαι, ἢ πάσης Κύπρου κρήδεμνα λέλογχεν
εἰναλῆς, ὄθι μιν Ζεφύρου μένος ὑγρὸν ἀέντος
ἦνεικεν κατὰ κύμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
5 ἀφρῶ ἔνι μαλακῶ· τὴν δὲ χρυσάμπυκες Ἵρραι
δέξαντ' ἀσπασίως, περὶ δ' ἄμβροτα εἴματα ἔσσαν,
κρατὶ δ' ἐπ' ἀθανάτῳ στεφάνην εὐτυκτον ἔθηκαν
καλὴν χρυσεῖην, ἐν δὲ τρητοῖσι λοβοῖσιν
ἄνθεμ' ὀρειχάλκου χρυσοῖό τε τιμήντος,
10 δειρῆ δ' ἀμφ' ἀπαλῆ καὶ στήθεσιν ἀργυφέοισιν
ὄρμοισι χρυσεοῖσιν ἐκόσμεον οἷσί περ αὐταὶ
Ἵρραι κοσμεῖσθην χρυσάμπυκες, ὅππότε ἴοιεν
ἐς χορὸν ἱμερόντα θεῶν καὶ δώματα πατρὸς.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ πάντα περὶ χροῖ κόσμον ἔθηκαν
15 ἦγον ἐς ἀθανάτους· οἱ δ' ἠσπάζοντο ἰδόντες
χερσὶ τ' ἐδεξιόωντο καὶ ἠρήσαντο ἕκαστος
εἶναι κουριδίην ἄλοχον καὶ οἴκαδ' ἄγεσθαι,
εἶδος θαυμάζοντες ἰοστεφάνου Κυθέρειης.
Χαῖρ' ἑλικοβλέφαρε γλυκυμείλιχε, **δὸς δ' ἐν ἀγῶνι**
20 **νίκην τῷδε φέρεσθαι, ἐμὴν δ' ἔντυνον ἀοιδίην.**
αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' ἀοιδῆς.

Τη σεβαστὴ χρυσοστέφανη ὁμορφὴ Ἀφροδίτη
θα υμνήσω, που ὅλης τῆς Κύπρου τα σχυρὰ κυβερνά
τῆς θαλασσόβρεχτης, ὅπου φύσημα υγρὸ τοῦ Ζέφυρου
τὴν ἔφερε πάνω ἀπὸ τῆς πολυφλοισβῆς τῆς θάλασσας τὸ κύμα
5 σε μαλακὸν ἀφρό· κι αὐτὴν οἱ χρυσοστόλιστες οἱ Ἵρρες
τὴν καλωσόρισαν περιχάρα, καὶ θεῖα τὴν ἐντυσαν ἐνδύματα,
καὶ στο κεφάλι τῆς τ' ἀθάνατο καλοπλεγμένο βάλανε στεφάνι
ὁμορφο ολόχρυσο, στα τρυπημένα τῆς αὐτιά
στολίδια ἀπὸ ορειχάλκο κι ἀτίμητο χρυσό,
10 τὸν τρυφερό τῆς τὸν λαϊμό καὶ τ' ἀργυρά τῆς στήθια
μ' ολόχρυσά κοσμήματα στολίζαν, σαν κείνα που οἱ ἴδιες
οἱ Ἵρρες οἱ ολόχρυσες στολίζονταν κάθε φορά που πήγαιναν
σε θελκτικὸ θεῶν χορὸ καὶ στοῦ πατέρα τους τ' ἀνάκτορα.
Κι ὅταν λοιπὸν κάθε στολίδι στο κορμὶ τῆς βάλαν
15 στοὺς ἀθανάτους τὴν ἐφέραν· καὶ τὴν ἀσπάζονταν αὐτοὶ μόλις τὴν εἶδαν,
τῆς δίνανε τὰ χέρια χαιρετώντας τὴν κι εὐχήθηκε ὁ καθένας
γυναῖκα νὰ τὴν εἶχε τρυφερὴ καὶ νὰ τὴν ἐπαιρνε στο σπίτι,
θαυμάζοντας τὸ κάλλος τῆς ἀνθοστέφανης Κυθέρειας.
Χαίρε ἐλικοβλέφαρη γλυκομείλιχε, **δῶσ' στον ἀγῶνα**
20 **αὐτὸν ἐδῶ τὴ νίκη νὰ κερδίσω, καὶ τὸ τραγούδι μου κάνε ὠριο.**
Κι ἐγὼ καὶ σε καὶ ἄλλο μου θὰ θυμηθῶ τραγούδι.

3. Ο μικρὸς Ύμνος στην Αφροδίτη (A3 / 5 Y3 [X]. Εἰς Ἀφροδίτην)

Κυπρογενῆ Κυθέρειαν ἀείσομαι, ἢ τε βροτοῖσι
μείλιχα δῶρα δίδωσιν, ἐφ' ἱμερτῶ δὲ προσώπῳ

ΕΙΚ. 4. ΑΦΡΟΔΙΤΗ
με στολισμό περίτεχνο.
Πήλινη κεφαλή ἀπὸ τὴν
περιοχὴ τῆς Σαλαμίνας,
τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. (ΚΜ)

αίει μειδιάει καὶ ἐφ' ἡμερτὸν θέει ἄνθος.

- 5 **Χαῖρε θεὰ Σαλαμῖνος ἐϋκτιμένης μεδέουσα**
εἰναλῆς τε Κύπρου· δὸς δ' ἡμερόεσσαν ἀοιδὴν.
αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' ἀοιδῆς.

Την Κυπρογέννητη Κυθήρεια θα υμνήσω, που στους θνητούς ευπρόσδεκτα προσφέρει δώρα, και με το ποθητό της πρόσωπο πάντα μειδιάει και με λουλούδι ποθητό ομοιάζει.

- 5 Χαίρε θεά, που την καλοκτισμένη Σαλαμίνα γνιάζεσαι
και την Κύπρο τη θαλασσόβρεχτη· δώσ' μου τραγούδι ποθοτρόφο.
Κι εγώ και σε και άλλο μου θα θυμηθώ τραγούδι.

ΕΙΚ. 5. ΛΥΡΑΡΗΣ
Πήλινο ειδώλιο του 9ου αι. π.Χ. (ΚΜ)

β'. ΚΥΠΡΙΑ ΕΠΗ

Εισαγωγή

Τα *Κύπρια έπη*, έργο που ανήκει στον λεγόμενο Επικό κύκλο, περιείχαν την προϊστορία και το πλείστο μέρος των επεισοδίων του Τρωικού πολέμου, μέχρι την αρχή της *Ιλιάδας*. Τα *Κύπρια έπη* πρέπει να θεωρούνται μεθομηρικά και έντονα επηρεασμένα από τον Όμηρο. Πληροφορίες αντλούμε κυρίως από τη *Χρηστομάθεια* του Πρόκλου, κατά τον οποίο τα *Κύπρια έπη* διαιρούνταν σε 11 βιβλία και διηγούνταν *τά πρό τῆς Ἰλιάδος* γεγονότα. Βασική ιδέα των *Κυπρίων επών* είναι η απόφαση του Δία να ξαλαφρώσει τη γη από το υπερβολικό βάρος που είχε δημιουργηθεί λόγω υπερπληθυσμού. Ποιητής είναι πιθανώς ο Στασίνοσ ο Κύπριος (ο Ηγησίας ή Ηγησίνοσ, σε κάποιες πηγές). Ο Στασίνοσ αναφέρεται συχνά ως γαμπρός του Ομήρου, που πήρε μαζί με την κόρη του μεγάλου αοιδού και τα *Κύπρια* ως προίκα (παράδοση που οφείλεται στην τεράστια επίδραση την οποία άσκησε ο Όμηροσ στον Κύπριο ποιητή).

Μιαν σύντομη περίληψη (υπόθεση) των *Κυπρίων επών* από τον Πρόκλο (στο έργο του *Χριστομαθίας γραμματικῆς έκλογαί*) διέσωσε ο Φώτιοσ (στη Βιβλιοθήκη του).

4. Υπόθεση των *Κυπρίων επών* (3 Τ7)

Ζεύσ βουλευέται μετὰ τῆσ Θέμιδοσ περι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου· παραγενομένη δέ Ἔρισ εὐωχομένην τῶν θεῶν ἐν τοῖσ Πηλέωσ γάμοισ νεῖκοσ περι κάλλουσ ἐνίστησιν Ἀθηνᾶ, Ἥρα καὶ Ἀφροδίτη, αἱ πρόσ Ἀλέξανδρο ἐν Ἰδη κατὰ Διόσ προσταγῆν ὑφ' Ἑρμοῦ πρόσ τὴν κρίσιν ἄγονται· καὶ προκρίνει τὴν Ἀφροδίτην ἐπαρθεῖσ τοῖσ Ἑλένης γάμοισ Ἀλέξανδροσ. ἔπειτα δέ Ἀφροδίτησ ὑποθεμένησ ναυπηγεῖται, καὶ Ἐλενοσ περι τῶν μελλόντων αὐτοῖσ προθεσπίζει. καὶ ἡ Ἀφροδίτη Αἰνείαν συμπλεῖν αὐτῷ κελεύει. καὶ Κασσάνδρα περι τῶν μελλόντων προδηλοῖ. ἐπιβάσ δέ τῆ Λακεδαιμονίασ Ἀλέξανδροσ ξενίζεται παρὰ τοῖσ Τυνδαρίδαισ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῆ Σπάρτῃ παρὰ Μενελάω· καὶ Ἑλένη παρὰ τὴν εὐωχίαν δίδωσι δῶρα ὁ Ἀλέξανδροσ. καὶ μετὰ ταῦτα Μενέλαοσ εἰσ Κρήτην ἐκπλεῖ, κελεύσασ τὴν Ἑλένην τοῖσ ξένοισ τὰ ἐπιτήδεια παρέχειν, ἕωσ ἂν ἀπαλλαγῶσιν. ἐν τούτῳ δέ **Ἀφροδίτη συνάγει τὴν Ἑλένην τῷ Ἀλεξάνδρῳ.** καὶ μετὰ τὴν μίξιν τὰ πλείστα κτήματα ἐνθήμενοι νυκτόσ ἀποπλεύουσι. χειμῶνα δέ αὐτοῖσ ἐφίστησιν Ἥρα. καὶ προσενεχθεῖσ Σιδῶνι ὁ Ἀλέξανδροσ αἰρεῖ τὴν πόλιν. καὶ ἀποπλεύσασ εἰσ Ἴλιον γάμοουσ τῆσ Ἑλένης ἐπετέλεσεν.

Ἐν τούτῳ δέ **Κάστωρ μετὰ Πολυδεύκοουσ τὰσ Ἰδα καὶ Λυγκέωσ βοῦσ ὑφαιρούμενοι ἐφωράθησαν.** καὶ **Κάστωρ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰδα ἀναιρεῖται, Λυγκεὺσ δέ καὶ Ἰδασ ὑπὸ Πολυδεύκοουσ· καὶ Ζεύσ αὐτοῖσ ἑτερήμερον νέμει τὴν ἀθανασίαν.** καὶ μετὰ ταῦτα Ἴρισ ἀναγγέλλει τῷ Μενελάω τὰ γεγονότα κατὰ τὸν οἶκον. ὁ δέ παραγενομένοσ περι τῆσ ἐπ' Ἴλιον στρατείασ βουλευέται μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ πρόσ Νέστορα παραγίνεται Μενέλαοσ. Νέστωρ δέ ἐν παρεκβάσει διηγεῖται αὐτῷ ὡσ Ἐπωπεὺσ φθείρασ τὴν Λυκούργου θυγατέρα ἐξεπορθήθη, καὶ τὰ περι Οἰδίπουν καὶ τὴν Ἡρακλέουσ μανίαν καὶ **τὰ περι Θησέα καὶ Ἀριάδην.** ἔπειτα τοῦσ ἡγεμόνασ ἀθροίζουσιν ἐπελθόντεσ τὴν Ἑλλάδα. καὶ μαίνεσθαι προσποιησάμενον Ὀδυσσέα ἐπὶ τῷ μὴ θέλειν συστρατεύεσθαι ἐφώρασαν, Παλαμήδουσ ὑποθεμένου τὸν υἱὸν Τηλέμαχον ἐπὶ κόλασιν ἐξαρπάσαντεσ.

Καὶ μετὰ ταῦτα **συνελθόντεσ εἰσ Αὐλίδα θύουσι·** καὶ τὰ περι τὸν δράκοντα καὶ τοῦσ στρουθοῦσ γενόμενα δείκνυται, καὶ Κάλχασ περι τῶν ἀποθησομένων προλέγει αὐτοῖσ. ἔπειτα ἀναχθέντεσ Τευθρανίασ προσίσχουσι καὶ ταύτην ὡσ Ἴλιον ἐπόρθουν. Τήλεφοσ δέ ἐκβοηθήσασ Θέρσανδρόν τε τὸν Πολυνεῖκοουσ κτείνει καὶ αὐτόσ ὑπὸ Ἀχιλλέωσ τιτρώσεται. ἀποπλεύουσι δέ αὐτοῖσ ἐκ τῆσ Μυσίασ χειμῶν ἐπιπίπτει καὶ διασκεδάννυνται. **Ἀχιλλεύσ δέ Σκύρωι προσσ>χῶν** γαμεῖ τὴν Λυκομήδουσ θυγατέρα Δηϊδάμειαν. ἔπειτα Τήλεφον κατὰ μαντείασ παραγενομένονον εἰσ Ἄργοσ ἰᾶται Ἀχιλλεύσ ὡσ ἡγεμόνα γενησόμενον τοῦ ἐπ' Ἴλιον πλοῦ.

Καὶ τὸ δεύτερον ἡθροισμένου τοῦ στόλου ἐν Αὐλίδι Ἀγαμέμνων ἐπὶ θήρασ βαλῶν ἔλαφον ὑπερβάλλειν ἔφησε καὶ τὴν Ἄρτεμιν. μηνίσασα δέ ἡ θεόσ ἐπέσχεν αὐτοῦσ τοῦ

πλοῦ χειμῶνας ἐπιπέμπουσα. Κάλχαντος δὲ εἰπόντος τὴν τῆς θεοῦ μῆνιν καὶ Ἰφιγένειαν κελεύσαντος θύειν τῇ Ἀρτέμιδι, ὡς ἐπὶ γάμον αὐτὴν Ἀχιλλεῖ μεταπεμφάμενοι θύειν ἐπιχειροῦσιν. Ἄρτεμις δὲ αὐτὴν ἐξαρπάσασα εἰς Ταύρους μετακομίζει καὶ ἀθάνατον ποιεῖ, ἔλαφον δὲ ἀντὶ τῆς κόρης παρίστησι τῷ βωμῷ.

Ἔπειτα καταπλέουσιν εἰς Τένεδον. καὶ εὐώχουμένων αὐτῶν Φιλοκτήτης ὑφ' ὕδρου πληγείς διὰ τὴν δυσσομίαν ἐν Λήμνῳ κατελείφθη· καὶ Ἀχιλλεὺς ὕστερον κληθεὶς διαφέρεται πρὸς Ἀγαμέμνονα.

Ἔπειτα ἀποβαίνοντας αὐτοὺς εἰς Ἴλιον εἶργουσιν οἱ Τρῶες καὶ θνήσκει Πρωτεσίλαος ὑφ' Ἐκτορος. ἔπειτα Ἀχιλλεὺς αὐτοὺς τρέπεται ἀνελὼν Κύκνον τὸν Ποσειδῶνος, καὶ τοὺς νεκροὺς ἀναιροῦνται. καὶ διαπρесеβέονται πρὸς τοὺς Τρῶας, τὴν Ἑλένην καὶ τὰ κτήματα ἀπαιτοῦντες. ὡς δὲ οὐχ ὑπήκουσαν ἐκεῖνοι, ἐνταῦθα δὴ τειχομαχοῦσιν. ἔπειτα τὴν χώραν ἐπεξεληθόντες πορθοῦσι καὶ τὰς περιοίκους πόλεις. καὶ μετὰ ταῦτα Ἀχιλλεὺς Ἑλένην ἐπιθυμεῖ θεάσασθαι· καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ αὐτὸ Ἀφροδίτη καὶ Θέτις. εἶτα ἀπονοστεῖν ὠρμημένους τοὺς Ἀχαιοὺς Ἀχιλλεὺς κατέχει. κάπειτα ἀπελαύνει τὰς Αἰνείου βόας καὶ Λυρνησοῦν καὶ Πήδασον πορθεῖ καὶ συχνὰς τῶν περιοικίδων πόλεων καὶ Τρωῖλον φονεύει. Λυκάονά τε Πάτροκλος εἰς Λῆμνον ἀγαγὼν ἀπεμπολᾷ. καὶ ἐκ τῶν λαφύρων Ἀχιλλεὺς μὲν Βρισηΐδα γέρας λαμβάνει, Χρυσηΐδα δὲ Ἀγαμέμνων. ἔπειτ' ἔστι Παλαμήδους θάνατος καὶ Διὸς βουλή ὅπως ἐπικουφίση τοὺς Τρῶας Ἀχιλλεῖα τῆς συμμαχίας τῆς Ἑλληνικῆς ἀποστήσας καὶ κατάλογος τῶν τοῖς Τρωσὶ συμμαχησάντων.

Ο Δίας συσκέπτεται με τὴ Θέμιδα γιὰ τὸν Τρωικὸ πόλεμο· κι ἐνῶ διασκεδάζουν οἱ θεοὶ στοὺς γάμους τοῦ Πηλέα, ἐρχεται ἡ Ἐριδα καὶ ξεσηκώνει φιλονεικία γιὰ τὴν ὁμορφιά ἀνάμεσα στὴν Ἀθηνά, τὴν Ἥρα καὶ τὴν Ἀφροδίτη, οἱ ὁποῖες κατὰ προσταγὴ τοῦ Δία ὀδηγοῦνται στὸν Ἀλέξανδρο στὴν Ἴδη ἀπὸ τὸν Ἑρμῆ γιὰ κρίση· καὶ προκρίνει τὴν Ἀφροδίτη ὁ Ἀλέξανδρος δελεασμένος ἀπὸ τὸ γάμο με τὴν Ἑλένη. Ὑστερα με προτροπὴ τῆς Ἀφροδίτης ετοιμάζει πλοῖο καὶ ὁ Ἐλενος προμαντεύει γιὰ ὅσα πρόκειται νὰ τοὺς συμβοῦν. Καὶ ἡ Ἀφροδίτη προτρῖπει τὸν Αἰνεῖα νὰ ταξιδεύσει μαζί του. Καὶ ἡ Κασσάνδρα προμαντεύει γιὰ τὰ μελλούμενα. Ὁ Ἀλέξανδρος φθάνοντας στὴ Λακεδαιμονία φιλοξενεῖται ἀπὸ τοὺς Τυνδαρίδες καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸν Μενέλαο στὴ Σπάρτη· κατὰ τὴ διάρκεια δε τοῦ συμποσίου ὁ Ἀλέξανδρος προσφέρει δῶρα στὴν Ἑλένη. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Μενέλαος ἀποπλῖνει γιὰ τὴν Κρήτη προστάζοντας τὴν Ἑλένη νὰ προσφέρει στοὺς ξένους ὅ,τι χρειάζονται, μέχρι νὰ φύγουν. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ Ἀφροδίτη φέρνει σὲ συνουσία τὴν Ἑλένη με τὸν Ἀλέξανδρο. Καὶ μετὰ τὸ ζευγάρωμα βάζουν στὸ πλοῖο τὰ περισσότερα πράγματα καὶ ἀποπλῖνουν νυχτιάτικα. Ἡ Ἥρα ὁμως τοὺς σηκώνει τρικυμία. Ὁ Ἀλέξανδρος προσαράζει στὴ Σιδώνα καὶ κυριεύει τὴν πόλη. Καὶ ἀφοῦ ἀπόπλευσε γιὰ τὴν Τροία τέλεσε τοὺς γάμους τοῦ με τὴν Ἑλένη.

Στὸ μεταξύ ὁ Κάστωρ με τὸν Πολυδεύκη πιάστηκαν νὰ κλέβουν τὰ βόδια τοῦ Ἴδα καὶ τοῦ Λυγκέα. Καὶ ὁ μεν Κάστωρ σκοτώνεται ἀπὸ τὸν Ἴδα, ὁ Λυγκεὺς δε καὶ ὁ Ἴδας ἀπὸ τὸν Πολυδεύκη· καὶ ὁ Ζεὺς τοὺς παραχωρεῖ μέρα παρά μέρα ἐναλλακτικὰ τὴν ἀθανασία. Μετὰ ἀπ' αὐτὰ ἡ Ἰριδα ἀναγγέλλει στὸν Μενέλαο ὅσα ἐγίναν στὸ σπιτί του. Αὐτὸς γυρνώντας πίσω συσκέπτεται με τὸν ἀδελφὸ του γιὰ τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Τροίας καὶ ὁ Μενέλαος πηγαίνει στὸν Νέστορα. Ὁ Νέστωρ του διηγεῖται παρεκβατικὰ πῶς ὁ Ἐπωπεύς κατέστρεψε τὴν κόρη τοῦ Λυκούργου καὶ ἀφανίστηκε, καὶ τὰ σχετικὰ με τὸν Οιδίποδα καὶ τὴ μανία τοῦ Ἡρακλή καὶ τὰ σχετικὰ με τὸν Θησέα καὶ τὴν Ἀριάδνη. Ἔπειτα γυρίζουν τὴν Ἑλλάδα καὶ συναθροίζουν τοὺς ἠγεμόνες. Καὶ ὅταν ὁ Ὀδυσσεὺς προσποιήθηκε ὅτι δὲν ἦταν στα καλά του ἐπειδὴ δὲν ἠθελε νὰ συνεκοστρατεύσει, τὸν ἀποκάλυψαν, ἀφοῦ με σχέδιο τοῦ Παλαμήδη ἄρπασαν τὸν γιό του Τηλέμαχο γιὰ νὰ τὸν βασανίσουν.

Μετὰ ἀπ' αὐτὰ συγκεντρώνονται στὴν Αὐλίδα καὶ θυσιάζουν· καὶ τοὺς παρουσιάζονται αὐτὰ που ἐγίναν με τὸ φίδι καὶ τοὺς σπουργίτες καὶ ὁ Κάλχαντας προλέγει σ' αὐτοὺς γιὰ ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν. Ἔπειτα ἀφοῦ ἀνοίγονται στὸ πέλαγος προσορμίζονται στὴν Τευθρανία καὶ τὴν πολιορκοῦν νομίζοντας ὅτι εἶναι ἡ Τροία. Ὁ Τήλεφος σπεύδοντας σὲ βοήθεια σκοτώνει τὸν Θέρσανδρο τὸν γιό τοῦ Πολυνεΐκη καὶ ὁ ἴδιος πληγώνεται ἀπὸ τὸν

Αχιλλέα. Αποπλέοντας από τη Μυσία τους βρίσκει τρικυμία και διασκορπίζονται. Ο Αχιλλέας προσορμίζεται στη Σκύρο και νυμφεύεται την κόρη του Λυκομήδη Δηιδάμεια. Έπειτα ο Αχιλλέας γιατρεύει τον Τήλεφο, που ήρθε στο Άργος σύμφωνα με ένα χρησμό, για να οδηγήσει τον στόλο ενάντια στην Τροία.

Κι όταν συναθροίστηκε για δεύτερη φορά ο στόλος στην Αυλίδα ο Αγαμέμνονας σε κυνήγι κτύπησε ένα ελάφι κι ισχυρίστηκε πως ξεπέρασε και την Άρτεμη. Οργισμένη δε η θεά τους εμπόδισε να αποπλεύσουν στέλλοντας τρικυμίες. Κι όταν ο Κάλχας φανέρωσε την οργή της θεάς και παράγγειλε να θυσιάσουν την Ιφιγένεια στην Άρτεμη, επιχειρούν να τη θυσιάσουν αφού έστειλαν και την έφεραν για να την παντρέψουν τάχα με τον Αχιλλέα. Η Άρτεμη όμως αρπάζοντάς την τη μεταφέρει στη χώρα των Ταύρων και την καθιστά αθάνατη, αφήνει δε στο βωμό αντί της κόρης ένα ελάφι.

Έπειτα καταπλέουν στην Τένεδο. Και σ' ένα ξεφάντωμά τους ο Φιλοκτήτης δαγκώνεται από ένα νερόφιδο και λόγω της δυσσομίας τον εγκαταλείπουν στη Λήμνο· κι ο Αχιλλέας προσκαλεσμένος εκ των υστέρων φιλονικεί με τον Αγαμέμνονα.

Έπειτα ενώ αποβιβάζονται στην Τροία τους εμποδίζουν οι Τρώες και σκοτώνεται ο Πρωτεσίλαος από τον Έκτορα. Έπειτα ο Αχιλλέας τους τρέπει σε φυγή σκοτώνοντας τον Κύκνο τον γιό του Ποσειδώνα. Και θάβουν τους νεκρούς· και στέλλουν πρεσβεία στους Τρώες, ζητώντας πίσω την Ελένη και τους θησαυρούς. Κι όταν εκείνοι δεν υπάκουσαν, τότε βέβαια αρχίζουν τις τειχομαχίες. Έπειτα εκστρατεύοντας εκπορθούν τη χώρα και τις γειτονικές πόλεις. Και μετά από αυτά ο Αχιλλέας επιθυμεί να δει την Ελένη· και τους φέρνουν στο ίδιο μέρος η Αφροδίτη και η Θέτιδα. Στη συνέχεια, όταν οι Αχαιοί κινούνται για να γυρίσουν στην πατρίδα, τους συγκρατεί ο Αχιλλέας. Και έπειτα παίρνει τα βόδια του Αινεία και εκπορθεί τη Λυρνησό και την Πήδασο και πολλές από τις γειτονικές πόλεις και φονεύει τον Τρωίλο. Και ο Πάτροκλος φέρνει τον Λυκάονα στη Λήμνο και τον πωλεί· και από τα λάφυρα ο μεν Αχιλλέας παίρνει τη Βρισηίδα ως γέρας ενώ ο Αγαμέμνονας τη Χρυσήδα. Έπειτα είναι ο θάνατος του Παλαμήδη και η απόφαση του Δία να ανακουφίσει τους Τρώες κάνοντας να αποσυρθεί ο Αχιλλέας από την Ελληνική συμμαχία και κατάλογος εκείνων που συμάχησαν με τους Τρώες.

ΕΙΚ. 6.
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ
ΟΜΟΡΦΙΑΣ
ΚΑΣΣΙΟΠΕΙΑΣ –
ΝΗΡΗΙΔΩΝ
Τμήμα ψηφιδωτού:
Πάφος,
«Οικία του Αιώνος»,
4ος αι. μ.Χ.

5. Η απόφαση του Δία (A4 / 3 F1)

Σχόλια Όμηρου Ίλ. Α 5-6

Διὸς βουλὴν οἱ μὲν τὴν εἰμαρμένην ἀπέδωσαν (...). ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Στασίνω τῷ τὰ Κύπρια πεποιηκότι, εἰπόντι οὕτως·

- (ν. 1) Ἦν ὅτε μυρία φύλα κατὰ χθόνα πλαζόμεν' ἀνδρῶν
<άσεβιή ἐβάρυνε?> βαθυστέρνου πλάτος αἴης.
Ζεὺς δὲ ἰδὼν ἐλέησε καὶ ἐν πυκιναῖς πραπίδεσσι
σύνθετο κουφίσει ἀνθρώπων παμβώτορα γαῖαν
- (ν. 5) ῥίπισ<σ>ας πολέμου μεγάλης ἔριν Ἰλιακοῖο,
ᾧφρα κενώσειεν θανάτῳ βάρος· οἱ δ' ἐνὶ Τροίῃ
ἦρωες κτείνοντο· Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή.

Διός βουλήν: άλλοι μεν απέδωσαν (έτσι) την ειμαρμένη, ενώ άλλοι δέχτηκαν μιαν ιερή δρυμαντική του Δία στο Δωδωναίο όρος της Θεσπρωτίας, όπως λέγει ο ίδιος ο Όμηρος στην Οδύσσεια: στη Δωδώνη αυτός πως πήγε (δηλ. ο Οδυσσεύς) έλεγε (δηλ. ο Φείδωνας), απ' του θεού | την ψηλοφουντωμένη δρυ του Δία το θέλημα ν' ακούσει (ξ 327-8). Άλλοι πάλι είπαν ότι ο Όμηρος το έχει πει αφορμώμενος από κάποιαν ιστορία. Λεν δηλαδή πως η Γη, επειδή ένιωθε μεγάλο βάρος από το μεγάλο πλήθος των ανθρώπων, καθώς καμιά ευσέβεια δεν υπήρχε στους ανθρώπους, ζήτησε από τον Δία να την ανακουφίσει από το βάρος· κι ο Δίας πρώτον μεν έκαμε αμέσως τον Θηβαϊκό πόλεμο, με τον οποίο αφάνισε πάρα πολλούς· ύστερα πάλι –χρησιμοποιώντας ως σύμβουλο τον Μώμο, που ο Όμηρος αποκαλεί *Διός βουλήν*– επειδή μπορούσε με κεραυνούς και κατακλυσμούς να καταστρέψει τους πάντες, πράγμα ακριβώς που εμπόδισε ο Μώμος, υποβάλλοντας όμως σ' αυτόν τον γάμο της Θέτιδας με θνητό και τη γέννηση ωραίας κόρης, εξαιτίας των οποίων έγινε πόλεμος ανάμεσα στους Έλληνες και τους βαρβάρους, με αποτέλεσμα να ανακουφιστεί η Γη, αφού αφανίστηκαν πολλοί. Η ιστορία βρίσκεται στον Στασίνο που έχει συνθέσει τα *Κύπρια*, ο οποίος είπε τα εξής:

- (στ. 1) Ήταν κάποτε που μύριες φυλές στη γη περιπλανώμενες ανθρώπων
 <μ' ασέβεια βαραίναν> της βαθύστερνης τα πλάτη γης.
 Σαν είδε ο Δίας τη σπλαχνίστηκε και στο σοφό μυαλό του
 έβαλε να ξαλαφρώσει απ' ανθρώπους την παντοτρόφα γη
 (στ. 5) του Τρωικού ανάβοντα πολέμου τη μεγάλη αμάχη,
 για να αδειάσει με τον θάνατο το βάρος· και στην Τροία
 οι ήρωες σκοτώνονταν· και του Δία το θέλημα τελούνταν.

6. Το δόρυ του Αχιλλέα (3 F3)

Σχόλια Όμηρου Ίλ. Π 140

Έγχοσ δ' ούχ έλετ' οϊόν· έχρηην γάρ τι έξαιρετον εϊναι τῷ Αχιλλεϊ (...).

Μόνο το δόρυ δεν πήρε ο Πάτροκλος: γιατί έπρεπε κάτι να είναι αποκλειστικό για τον Αχιλλέα (...). Φρόντισε (ο ποιητής) μόνο το κοντάρι να του διασωθεί, επειδή ο Ήφαιστος δεν ασχολούνταν με την κατεργασία των ξύλων. Γιατί στον γάμο του Πηλέα και της Θέτιδας οι θεοί μαζεύτηκαν στο Πήλιο για ευωχία και έφερναν στον Πηλέα δώρα, κι ο Χείρωνας αφού έκοψε μίαν ευθαλή μηλιά πρόσφερε το ξύλο για δόρυ. Και λεν ότι η Αθηνά τό 'ξεσε κι ο Ήφαιστος τό 'κανε δόρυ. Μ' αυτό δε το δόρυ και ο Πηλέας άρίστευσε στις μάχες και ύστερα ο Αχιλλέας. Η ιστορία (βρίσκεται) σ' αυτόν που σύνθεσε τα *Κύπρια*.

7. Στολισμός της Αφροδίτης (A5 / 3 F4)

Άθηναίος 15, 682d-e

Ανθῶν δὲ στεφανωτικῶν μέμνηται ὁ μὲν τὰ Κύπρια ἔπη πεποικῶς Ἠγησίας ἢ Στασίνοσ (...).

- (ν. 1) *Εϊματα μὲν χρῶτ' ἔστο τὰ οἱ Χάριτέσ τε καὶ Ἰῶραι
 ποιήσαν καὶ ἔβαψαν ἐν ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
 οἷα φοροῦσ' Ἰῶραι, ἐν τε κρόκῳ ἐν θ' ὑάκινθῳ
 ἐν τε ἴῳ θαλέθοντι ρόδου τ' ἐνὶ ἄνθει καλῶ
 (ν. 5) ἠδέϊ νεκταρέῳ, ἐν τ' ἄμβροσίαισ καλύκεσσιν,
 ἄνθεσι ναρκίσσου καλλιρρόου· τοῖ' Ἀφροδίτη
 ὤραισ παντοίαισ τεθυωμένα εἶματα ἔστο.*

Άνη για στεφάνια μνημονεύει αυτός ο οποίος έχει συνθέσει τα *Κύπρια ἔπη* Ηγησίας ή Στασίνοσ· γιατί ο Δημοδάμασ από την Αλικαρνασσό ή τη Μίλητο στο *Περί Αλικαρνασσού* (τα ονομάζει μεν) *Κύπρια*, υποστηρίζει όμως ότι αυτά είναι ποιήματα κάποιου Αλικαρνασσέα· λέγει λοιπόν, όποιος κι αν είναι αυτός που τα σύνθεσε, στο α' βιβλίο τα εξής:

- (στ. 1) και στο κορμί της φόρεσε φορέματα που γι' αυτήν οι Χάριτες κι οι Ώρες
 έφτιαξαν και βάψανε σε λούλουδα της άνοιξης,
 τέτοια που οι Ώρες φορούν, και στον κρόκο και στον υάκινθο
 και στη βιολέττα την ολάνθιστη και στο όμορφο του ρόδου τ' άνθος

(στ. 5) το γλυκό σαν νέκταρ, και στα θεόμορφα μπουμπούκια, στα όμορφα του νάρκισσου τα άνθη· τέτοια η Αφροδίτη για κάθε ώρα ευωδιαστά φορέματα είχε ντυθεί.

8. Στολισμός της Αφροδίτης (A6 / 3 F5)

Άθηναιος 15, 682f

Οὗτος ὁ ποιητής (sc. ὁ τὰ Κύπρια ἔπη πεποιηκώς) καὶ τὴν τῶν στεφάνων χρῆσιν εἰδὼς φαίνεται δι' ὧν λέγει·

- (ν. 1) Ἡ δὲ σὺν ἀμφιπόλοισι φιλομμειδῆς Ἀφροδίτη
πλεξάμεναι στεφάνους εὐώδεας ἄνθεα γαίης
ἂν κεφαλαῖσιν ἔθεντο θεαὶ λιπαροκρήδεμνοι,
Νύμφαι καὶ Χάριτες, ἅμα δὲ χρυσοῦ Ἀφροδίτη,
(ν. 5) καλὸν αἰείδουσαι κατ' ὄρος πολυπιδάκου Ἰδης.

Αυτός ο ποιητής (δηλ. ο συνθέσας τα Κύπρια ἔπη) φαίνεται απ' αυτά που λέγει να γνωρίζει και τη χρήση στεφανιών:

- (στ. 1) Μαζί με τις ακόλουθες καλόγελ' η Αφροδίτη
άνθη της γης σ' ευωδιαστά στεφάνια αφού έπλεξαν
στις κεφαλές τα βάλαν οι θεές με τα λαμπρά μαντήλια,
οι Νύμφες και οι Χάριτες, μαζί και η χρυσή Αφροδίτη,
(στ. 5) στις βρυσομάννας Ἰδης το βουνό όμορφα τραγουδώντας.

9. Οι Διόσκουροι Κάστωρ και Πολυδεύκης (3 F11)

Σχόλια Πινδάρου Νεμ. 10.114a

Ἀπὸ Ταῦγετο πεδαυγάζων ἴδε Λυγκεὺς δρυὸς ἐν στελέχει ἤμενος· (...) παρατίθενται δὲ καὶ τὸν τὰ Κύπρια γράψαντα οὕτω λέγοντα· (...) Κάστορά θ' ἵπποδαμον καὶ ἀεθλοφόρον Πολυδεύκεα (...).

Από τον Ταῦγετο αγναντεύοντας εἶδ' ο Λυγκεύς μες στον κορμό της δρυός καθισμένος: (...) Και παραθέτουν αυτόν ο οποίος σύνθεσε τα Κύπρια που λέγει τα εξής:

- (στ. 1) Ορμητικά ο Λυγκεύς
τον Ταῦγετο στα φτερωτά του πόδια όλος πίστη ανέβαινε.
Και στην ψηλότερη κορφή του ανεβασμένος αγνάντευ' όλο το νησί
του Τανταλίδη Πέλοπα· και γρήγορα ο τρανός ο ήρωας ατένισε
(στ. 5) με τ' αετίσιο βλέμμα του μέσ' στις δρυός το κοίλωμα τους δυό τους,
τον Κάστορα τον ιπποδαμαστή και τον πρωταθλητή τον Πολυδεύκη,
κι έπληξε σαν ήταν φυσικό (...).

[Για τους Διοσκούρους και την Ελένη βλ. και 3 F7-F7b (σε σχέση με τη Νέμεση) και 3 F10.]

ΕΙΚ. 7. ΟΙ ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ ΚΑΣΤΩΡ ΚΑΙ ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ (Πάφος, «Οικία του Διονύσου», 3ος αι. μ.Χ.)

10. Κρασί (A7 / 3 F12)

Άθηναιος 2, 35c

(ν. 1) Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον
θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.
ὁ τῶν Κυπρίων τοῦτό φησι ποιητής, ὅστις ἂν εἴη.

(στ. 1) Το κρασί, Μενέλαε, οι θεοί το κάμαν άριστο,
απ' τους θνητούς ανθρώπους ν' αποδιώξει τις σκοτούρες.
Ο ποιητής των Κυπρίων λέει αυτό, όποιος κι αν είναι.

11. Νεοπτόλεμος (A8 / F16)

Παυσανίας 10.26.4

Τοῦ δὲ Ἀχιλλέως τῷ παιδί Ὅμηρος μὲν Νεοπτόλεμον ὄνομα ἐν ἀπάσῃ οἱ τίθεται τῇ ποιήσει·
τὰ δὲ Κύπρια ἔπη φησὶν ὑπὸ Λυκομήδους μὲν Πύρρον, Νεοπτόλεμον δὲ ὄνομα ὑπὸ Φοίνικος
αὐτῷ τεθῆναι, ὅτι Ἀχιλλεὺς ἠλικία ἔτι νέος πολεμεῖν ἤρξατο.

Τον γιο του Αχιλλέα ο μεν Όμηρος παντού στην ποίησή του τον ονομάζει Νεοπτόλεμο· ενώ τα Κύπρια έπη αναφέρουν ότι ο Λυκομήδης (τον ονόμασε) μεν Πύρρο, το δε όνομα Νεοπτόλεμος του δόθηκε από τον Φοίνικα, γιατί ο Αχιλλέας άρχισε νέος να πολεμά.

ΕΙΚ. 8. Ο ΑΧΙΛΛΕΥΣ
ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ
ΤΟΥ ΛΥΚΟΜΗΔΗ
ΣΤΗ ΣΚΥΡΟ
(Τμήμα ψηφιδωτού
από την «Οικία του
Αχιλλέως» στο Κούριο,
του 2ου αι. μ.Χ.)

12. Ο θάνατος της Πολυξένης (A9 / 3 F24)

Σχόλια Ευριπίδου Έκάβ. 41

Τύμβω φίλον πρόσφαγμα· ὑπὸ Νεοπτολέμου φασὶν αὐτὴν (sc. Πολυξένην) σφαγιασθῆναι
Ευριπίδης καὶ Ἴβυκος (fr. 26 P.): ὁ δὲ τὰ Κυπριακὰ ποιήσας φησὶν ὑπὸ Ὀδυσσέως καὶ
Διομήδους ἐν τῇ τῆς πόλεως ἀλώσει τραυματισθεῖσαν ἀπολέσθαι, ταφῆναι δὲ ὑπὸ
Νεοπτολέμου, ὡς Γλαῦκος (FGrH 806 F 6a) γράφει. (...)

Στον τύμβο αγαπητό σφάγιο: Ο Ευριπίδης και ο Ίβυκος λεν ότι αυτή (δηλ. η Πολυξένη) σφαγιασθηκε από τον Νεοπτόλεμο· αυτός όμως που σύνθεσε τα Κυπριακά λέει πως κατά την άλωση της πόλης τραυματίστηκε από τον Οδυσσέα και τον Διομήδη και πέθανε, τάφηκε δε από τον Νεοπτόλεμο, όπως γράφει ο Γλαύκος. Άλλοι πάλι λένε πως αφού συμφώνησε ο Αχιλλέας με τον Πρίαμο για τον γάμο της Πολυξένης σκοτώθηκε στο άλσος του Θυμβραίου Απόλλωνα.

ΕΙΚ. 9. Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ και ο ΔΙΟΜΗΔΗΣ
σκοτώνουν τον Ρήσο και αρπάζουν τα άλογά του (ιλ. Κ 442 κ.εξ.).
Ομηρική σκηνή από τη «Σαρκοφάγο των Κουκλιών», περί το 480 π.Χ.

γ'. ΚΙΝΥΡΑΣ

Εισαγωγή

Βασιλιάς και ιερέας της Αφροδίτης και πιθανώς ιδρυτής της λατρείας της, μουσικής τεχνίτης και χρησολόγος, θεωρείται γενάρχη της Κυπριακής λογοτεχνίας. Η ετυμολογία του ονόματός του οδηγεί στο παρόμοιο με την κιθάρα δεκάχορδο μουσικό όργανο κινύρα και υποδηλώνει τη σχέση του μυθικού βασιλιά με τη μουσική, γεγονός που επιβεβαιώνεται έμμεσα και από τους σχετικούς μύθους, κυρίως όσους τον συνδέουν με τον Απόλλωνα. Στο Λ της *Ιλιάδας* περιγράφεται ο λαμπρός θώρακας τον οποίο πρόσφερε ως δώρο ξενίας ο Κινύρας στον Αγαμέμνονα, που πήγαινε στον Τρωικό πόλεμο.

13. Ο θώρακας του Αγαμέμνονα (Α10 / 1 Τ1)

Όμηρου *ΐλ.* Λ 19-28

*Δεύτερον αὖ θώρηκα περι στήθεσσιν ἔδυνεν,
τόν ποτέ οἱ Κινύρης δῶκε ξεινήϊον εἶναι.* (20)

*πεύθετο γάρ Κύπρονδε μέγα κλέος, οὔνεκ' Ἀχαιοὶ
ἔς Τροίην νήεσσιν ἀναπλεύσεσθαι ἔμελλον·*
5 *τοὔνεκά οἱ τὸν δῶκε χαριζόμενος βασιλῆϊ.
τοῦ δ' ἦτοι δέκα οἴμοι ἔσαν μέλανος κυάνοιο,
δώδεκα δὲ χρυσοῖο καὶ εἴκοσι κασσιτέριοι·* (25)
*κυάνεοι δὲ δράκοντες ὀρωρέχατο προτὶ δειρὴν
τρεῖς ἑκάτερθ', ἴρισιν εἰοκότες, ἅς τε Κρονίων
10 ἔν νέφει στήριξε, τέρας μερόπων ἀνθρώπων.*

Τον θώρακα στο στήθος γύρω ύστερα φορούσε (ο Αγαμέμνων), που κάποτε σε τούτον ο Κινύρας έδωσε χάρισμα φίλου νά 'ναι. Γιατί μάθαινε στην Κύπρο τη φήμη τη μεγάλη, πως οι Αχαιοί στην Τροία με τα καράβια να πλεύσουν έμελλαν' για τούτο του τον έδωκε, του βασιλιά την εύνοια ζητώντας. Αυτός στ' αλήθεια δέκα λουρίδες από μαύρο σμάλτο είχε και δώδεκα από χρυσό κι από κασσίτερο είκοσι. Σμάλτινα φίδια υψώνονταν προς τον λαιμό από την κάθε μια μεριά του τρία, με το ουράνιο μοιάζοντας το τόξο, που ο γιος του Κρόνου στο νέφος μέσα στήριξε, για τους θνητούς σημάδι ανθρώπους.

ΕΙΚ. 10.
ΧΑΛΚΙΝΟΣ
ΘΩΡΑΚΑΣ
από τη
Σαλαμίνα,
β' ήμισυ
8ου αι. π.Χ.
(ΚΜ)

14. Το τέλος του Κινύρα και των θυγατέρων του (A11 / 1 T2)

Σχόλια Όμηρου Ίλ. Α 20α

Τόν ποτέ οί Κινύρης <δῶκε ξεινήϊον εἶναι>: οὔτος Θεϊάντος μὲν ἦν παῖς, βασιλεὺς δὲ Κύπρου ὃς ζάπλουτος ὦν παριόντας Ἕλληνας ἐξένισε καὶ ὑπέσχετο αὐτοῖς ἐν Ἰλίῳ πέμψειν τὰ πρὸς τὸν βίον. φασὶ δὲ αὐτὸν ἀμελήσαντα ἐπικατάρατον γενέσθαι ὑπὸ Ἀγαμέμνονος καὶ αὐτὸν μὲν ὑπὸ Ἀπόλλωνος ἀναιρεθῆναι, ἐπειδὴ περ ἠμιλλᾶτο αὐτῷ εἰς μουσικὴν, τὰς δὲ θυγατέρας αὐτοῦ πενήκοντα οὔσας ἀλέσθαι εἰς θάλασσαν καὶ εἰς ἀλκυόνας μεταβληθῆναι.

Που κάποτε σε τούτον ο Κινύρας <έδωσε χάρισμα φίλου νά 'ναι>: τούτος ήταν γιος του Θεϊάντα και βασιλιάς της Κύπρου· αυτός όντας πάμπλουτος φιλοξένησε τους Έλληνες που περνούσαν (από εκεί) και τους υποσχέθηκε να στείλει στην Τροία προμήθειες. Και λεν πως, επειδή αθέτησε τις υποσχέσεις του, τον καταράστηκε ο Αγαμέμνονας· και πως αυτός σκοτώθηκε από τον Απόλλωνα, γιατί τον ανταγωνιζόταν στη μουσική, και οι θυγατέρες του, που ήταν πενήντα, πήδηξαν στη θάλασσα και μεταμορφώθηκαν σε αλκυόνες.

15. Οι ύμνοι των Κυπρίων για τον Κινύρα (1T1)

Πινδάρου Πυθ. 2.13-17 (24-31)

*Ἄλλοις δέ τις ἐτέλεσεν ἄλλος ἀνήρ
εὐαχέα βασιλεῦσιν ὕμνον ἄποιν' ἀρετᾶς.
κελαδέοντι μὲν ἀμφὶ Κινύραν πολλάκις (15)
φᾶμαι Κυπρίων, τὸν ὁ χρυσοχαῖτα προφρό-
νως ἐφίλησ' Ἀπόλλων,*

5 *ἱερέα κτίλον Ἀφροδίτας.*

Μα σ' άλλους ένας άλλος άντρας έφτιαξε
μελωδικό στους βασιλιάδες ύμνο της αρετής βραβείο.

Και αντηχούν συχνά για τον Κινύρα

(15)

τα επαινετικά τραγούδια των Κυπρίων, που ο χρυσομάλλης
πρόθυμα αγάπησε Απόλλων,

5 τον ιερέα τον πιστό της Αφροδίτης.

δ'. ΕΥΚΛΟ(Υ)Σ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ΧΡΗΣΜΟΛΟΓΟΣ

Εισαγωγή

Ο Εύκλος ή Εύκλος αναφέρεται σταθερά ως Κύπριος χρησμολόγος και ποιητής, αλλά ελλείπουν βασικές πληροφορίες γι' αυτόν. Έζησε τον 7ον αι. π.Χ., μετά τον Όμηρο και τον Ησίοδο. Στους στίχους του φαίνεται να «προφητεύει» τη γέννηση του Ομήρου στην Κύπρο, αλλά δεν αποκλείεται να πρόκειται για αυτοβιογραφική αναφορά. «Προφητεύει» (προλέγει), επίσης, εκστρατεία των βαρβάρων εναντίον της Ελλάδας (2 F2). Η μορφή των στίχων του, η μνεία της Σαλαμίνας, η ιδιότητα του χρησμολόγου και άλλα προβάλλουν τον Εύκλο ως τον πιο πιθανό ποιητή των Ομηρικών ύμνων στην Αφροδίτη (βλ. και ανωτ. Α. Ποίηση και στο Α.Ι.α', Εισαγωγή).

16. Η «προφητεία» του Εύκλου (A13 / 2 F1)

Παυσανίας 10.24.3

Κύπριοι δέ (οἰκιοῦνται γὰρ δὴ καὶ οὔτοι Ὅμηρον) Θεμιστῷ τε αὐτῷ μητέρα εἶναι τῶν τινα ἐπιχωρίων γυναικῶν λέγουσι καὶ ὑπὸ Εὔκλου προθεσπισθῆναι τὰ ἐς τὴν γένεσιν τὴν Ὀμήρου φασὶν ἐν τοῖσδε·

(v. 1) *καὶ τότε' ἐν εἰναλίῃ Κύπρῳ μέγας ἔσσειτ' ἀοιδός,
ὄν τε Θεμιστῷ τέξει ἐπ' ἀγροῦ δια γυναικῶν
νόσφι πολυκτεάνοιο πολύκλειτον Σαλαμῖνος.*

Κύπρον δὲ προλιπὼν διερός θ' ὑπὸ κύμασιν ἀρθεῖς,
(ν. 5) Ἑλλάδος εὐρυχόρου μοῦνος κακὰ πρῶτος ἀείσας
ἔσσειται ἀθάνατος καὶ ἀγήραος ἤματα πάντα.

Ταῦτα ἡμεῖς ἀκούσαντές τε καὶ ἐπιλεξάμενοι τοὺς χρησμούς, ἴδια δὲ οὐδένα αὐτῶν
<ᾗ>λογον <κρίναντες>, οὔτε ἐς πατρίδα οὔτε περὶ ἡλικίας Ὀμήρου γράφομεν.

Οἱ Κύπριοι (γιατὶ βέβαια καὶ αὐτοὶ οικειοποιοῦνται τὸν Ὀμηρο) λεν πως μᾶνα τοῦ εἶναι ἡ
Θεμιστώ, μὴ ἀπὸ τῆς ἐπιχώριες γυναῖκες, καὶ υποστηρίζουν πως ὁ Εὐκλὸς προφήτευσεν τὰ
σχετικὰ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ὀμήρου μετὰ τοὺς ἐξῆς στίχους:

(στ. 1) καὶ τότε στή θάλασσόβρεχτη τὴν Κύπρον μέγας θά 'βγει αἰιδός,
ποῦ θεῖα γυναῖκα ἡ Θεμιστώ σ' ἀγρό θά τὸν γεννήσει
ἔξω ἀπὸ τῆς Σαλαμίνας τῆς βαθύπλουτης, με πλέρια φήμη.

Κι ἀφήνοντας τὴν Κύπρον, κλυδωνισμένος καὶ λουσμένος ἀπ' τὰ κύματα,

(στ. 5) τῆς Ἑλλάδος τῆς ευρύχωρης ἀνεπανάληπτα τῆς συμφορῆς πρῶτος ἄδοντας
θά μείνει ἀθάνατος κι ἀγέραστος παντοτινά.

Αὐτὰ εμεῖς ἀφοῦ ἀκούσαμε καὶ ἀφοῦ συλλέξαμε τοὺς χρησμούς, καὶ μὴ κρίνοντας
προσωπικὰ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ὄχι εὐλόγο, οὔτε γιὰ τὴν πατρίδα οὔτε γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ
Ὀμήρου γράφουμε.

ΕΙΚ. 11.

«ΟΜΗΡΙΚΑ» ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ:
Ξύλινη κλίνη με πλάκες ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο (πβ. ψ 183 κ.εξ., φ 137, κ.ά.),
καὶ βασιλικοὶ θρόνοι (ὁ δεῦτερος ἀργυρόηλος, πβ. Σ 389-90),
τέλη 8ου αἰ. π.Χ.
Αργυρόηλο ξίφος (πβ. Β 45, Θ 406, κ.ά.),
περὶ τὸ 600 π.Χ.

II. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το **επίγραμμα** χαρακτηρίζεται συχνά ως αξιόλογο λογοτεχνικό μικροτέχνημα της αρχαιότητας. Ο όρος *επίγραμμα* σημαίνει αρχικά κάθε *επιγραφήν* επί ενός αντικειμένου, η οποία δηλώνει «επιγραμματικά» («λακωνικά») σε ποιον ανήκει ή ποιος είναι ο δημιουργός ή ποιος το αφιέρωσε σε ποιον θεό ή ποιος είναι θαμμένος εκεί.

Τα αρχαιότερα ελληνικά επιγράμματα μένουν ανώνυμα. Πρώτος διάσημος επιγραμματοποιός είναι ο Σιμωνίδης ο Κείος, ο οποίος έχει γράψει το πασίγνωστο Ἵ ξειν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίους ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι, για τους πεσόντες στη μάχη των Θερμοπυλών. Τον 4ο αι. π.Χ. φιλόσοφοι όπως ο Πλάτων, ποιητές αξιόλογοι ή ερασιτέχνες γράφουν επιγράμματα για επιγραφές, που παράλληλα όμως παρουσιάζονται και ως λογοτεχνία. Στην Ελληνιστική εποχή το επίγραμμα απελευθερώνεται από την αρχική υποταγή του στο να αναγράφεται μόνο σε επιτύμβιες στήλες· δημιουργείται έτσι ένα τεράστιο εύρος θεμάτων και πολλές φορές συνδυάζεται η δραματοποίηση με την επίδραση του μίμου. Στα παραδοσιακά επιτύμβια και αναθηματικά ή τιμητικά επιγράμματα προστίθενται ερωτικά, επιδεικτικά και εκφραστικά, προτρεπτικά, συμποτικά και σκωπτικά, αινίγματα (αριθμητικά και γρίφοι), πολύμετρα (διαφόρων μέτρων) και σύμμικτα, ώστε να υποστηρίζεται χωρίς υπερβολή ότι καμιά άλλη μορφή τέχνης δεν είναι καθρέπτης της ελληνιστικής ζωής τόσο πιστός όσο το επίγραμμα. Η καλλιέργεια του είδους συνεχίζεται και στη Ρωμαϊκή εποχή με έντονα, κατά καιρούς, σημάδια παρακμής, χωρίς να παραγνωρίζεται η συμβολή του λατινικού επιγράμματος στην όλη εξέλιξη του είδους. Κατά τη Βυζαντινή περίοδο σημειώνεται αξιοσημείωτη άνθηση και του χριστιανικού επιγράμματος.

Τα επιγράμματα, ανάλογα με το αν είναι χαραγμένα σε στήλες ή άλλα αντικείμενα ή αν ακολουθούν τον δικό τους ποιητικό δρόμο, διακρίνονται σε «επιγραφικά» ή κυρίως επιγράμματα και σε φιλολογικά. Οι επιγραφές, καθώς διασώζουν το αρχικό κείμενο του ποιητή ή τουλάχιστον του χαρακτή τους, εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κατά τόπους εξέλιξη της γλώσσας, της ορθογραφίας και της προφοράς.

Τα Κυπριακά επιγράμματα που περιλαμβάνονται στην *Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία*, τόμ. 2: *Επίγραμμα* (Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, Λευκωσία 1997 / ηλεκτρονική έκδοση 2012²), έχουν διασωθεί κατά κύριο λόγο σε επιγραφές από διάφορα μέρη της Κύπρου ή αλλού. Τα παλαιότερα Κυπριακά επιγράμματα ανήκουν στην Κλασική εποχή, πάμπολλα στην Ελληνιστική περίοδο και μεγάλο μέρος στους Ρωμαϊκούς χρόνους. Ως τα τέλη του 4ου αι. π.Χ. κατά μεγάλο μέρος είναι χαραγμένα σε Κυπριακό συλλαβάριο ή φέρουν συνοδευτική επιγραφή συλλαβική, αλλά σταδιακά κυριαρχεί η αλφαβητική γραφή. Δεν λείπουν, όπως και αλλού, τα επιγράμματα σε τοπική διάλεκτο ή με έντονη την παρουσία Κυπριακών διαλεκτικών τύπων. Αξιοσημείωτη είναι η συχνή παρουσία Ομηρικών τύπων, καταλήξεων και λογοτύπων ή η συχνή παρουσία λέξεων και φράσεων που παρουσιάζονται για πρώτη φορά.

Ένας έντονος λυρισμός συνέχει πολλά από τα επιγράμματα, ιδιαίτερα όσα αναφέρονται στον πρόωρο θάνατο (με θαυμαστή λακωνικότητα, συχνά) ή στον θάνατο σε ξένη γη. Στο σύνολό τους τα Κυπριακά επιγράμματα μαρτυρούν μιαν αξιόλογη πνευματική παραγωγή.

17. Για τον Ομηροδιδάσκαλο Κιλικά (11 E24)

Επίγραμμα επιτύμβιο τριών μετρικώς άψογων ελεγειακών διστίχων, χαραγμένο σε περίτεχνη στήλη από σκληρό «μαρμαρόροζο», που ανακαλύφθηκε στη Λάρνακα (Κίτιον, και βρίσκεται στο εκεί Μουσείο. Τα εσωτερικά στοιχεία του επιγράμματος, το επικό ύφος και το λεξιλόγιο εν γένει, φαίνονται να εισηγούνται χρονολόγηση στον 3ο αι. π.Χ. αιώνα, μολονότι η ισχύς του επιχειρήματος περιορίζεται από το γεγονός ότι αναφέρεται στον Ομηροδιδάσκαλο *Κιλικᾶν* (που δεν αποκλείεται να είναι ταυτόχρονα *αἰοιδός*, ίσως δε και *σχολιαστής*, όπως δεν αποκλείεται να έχει συντεθεί το επίγραμμα από επιμελή και προσφιλή μαθητή του. Βλ. και *ΑΚυΓ*^{1β} 129 κ.εξ. (με σημ. 80 κ.εξ.), και ανωτέρω σελ. 6: Προλεγόμενα).

Μη σπεύσης, ὦ ξεῖνε, παρελθέμεν, ἀλλά με βαιὸν
 στήθι μάθης Κιλικῶν ἔξοχον ἠιδέων.
 ὅς ποθ' Ὀμηρεῖαισι μετέπρεπον ἐν σελίδεσσι
 δεικνύς ἠρώων ἠνορέην προτέρων.
 5 εἰ δὲ πάτρην ζητεῖς, Κίτιον μάθε. πεγτάκι δ' ὀκτῶ
 Μοῖρά μ' ἐτῶν ζωῆς νόσφισεν ἠδ' ἐτάρω<ν>.

Μη σπεύσεις, ξένε μου, να προσπεράσεις, μα λίγο
 στάσου να γνωρίσεις τον Κιλικά τον ἔξοχο στους νεαρούς.
 Κάποτ' εγώ διέπρεπα μέσ' στις Ομηρικές σελίδες
 δείχνοντας των ηρώων την παλληκαριά των προτινών.
 5 Κι αν την πατρίδα μου ζητάς, το Κίτιο μάθε. Σαράντα
 η Μοίρα εμέ χρονών απ' τη ζωή με χώρισε
 κι απ' τους συντρόφους.

ΕΙΚ. 12. ΚΙΛΙΚΑΣ

18. Για τη Σωσιπάτρα του Γάμου που πεθαίνει άγαμη (A34 / 11 E33)

Επιτύμβιο επίγραμμα που ανάγεται στα τέλη του 2ου ή στις αρχές του 1ου π.Χ. αιώνα. Ανακαλύφθηκε στην Αφάνεια (στην περιοχή των αρχαίων Χύτρων) και βρίσκεται στο Κυπριακό Μουσείο. Το επίγραμμα είναι αξιόλογο τόσο από άποψη μορφής (με τύπους ομηρικούς και διαλεκτικούς) όσο και από άποψη περιεχομένου, η ευαισθησία και ο λυρισμός των περιγραφών και των νοημάτων είναι αξιοπρόσεχτα, η πρωτοτυπία σημαντική. Παρουσιάζεται να μιλά η νεαρή ἄγαμος νεκρή, η Σωσιπάτρα του Γάμου που σαν τρυφερό κλωνάρι ελιάς ξεκόπηκε από τους πατρικούς θαλάμους («ομιλούντα» ονόματα και τα δύο, ποιητικά αξιοποιημένα, με τεχνική η οποία παραπέμπει στον Όμηρο).

ΕΙΚ. 13. ΕΠΙΤΥΜΒΙΑ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΣΩΣΙΠΑΤΡΑΣ ΓΑΜΟΥ

Ἔς] δ' ἀπαλὸν ρείπαῖς ἀνεμῶδεσιν ἔρνος ἐλαίας
 Σωσιπάτρα] ἐκ πατρικῶν ἐξεκόπην θαλάμων.
 οὐνομά σοι κενεὸν παρῆν Γάμο[ς]: ἂν γὰρ ἔθρεψες
 φροντίσιν ἀδίσταις, νῦν γενόμεν ἄγαμος·
 5 τῶ[ν] γὰρ ἐπὶ ψυχάν τις <έ>μὰν διεχώρισε δαίμων,
 τῶν περιλειπομένω[ν] νῦν κατόναισ[θε τ]έκνων.
 εὐχὰς δ' εἰς αἰῶνα θεοῖς χθονίοισι προ[ο]πέμπω[ι]
 καὶ [-----]
 [---λοι]πὸν ὅπως γ[ῆ]ρας [-----].
 10 [-----]

Σαν τρυφερό κλωνάρι ελιάς απ' τις ριπές τ' ανέμου
 η Σωσιπάτρα από τους πατρικούς ξεκόπηκα θαλάμους.
 Όνομα για σε κενό ήταν το Γάμος· γιατί αυτή π' ανέθρεψες
 με τις φροντίδες τις γλυκύτετες, τώρα απόμεινα άγαμη·
 5 μα αυτά που απ' τη δική μου την ψυχή κάποιος διαχώρισε θεός
 όσα σας έμειναν παιδιά χαρείτε τώρα.
 Ευχές αιώνια στους θεούς του πάνω κόσμου στέλνω
 και (τους παρακαλώ να δώσουν)
 τα γηρατειά σας του λοιπού (όλο χαρά να είναι).

19. Για τον Τεύκρο και τον Αγαπήνορα (A46-47 / 11 E54-55)

Επιγράμματα *Ἐπί Τεύκρου κειμένου ἐν Σαλαμίῃ τῆς Κύπρου* και *Ἐπί Αγαπήνορος* που είναι θαμμένοι στην Πάφο, για τους δύο ονομαστούς Ομηρικούς οικιστές των μεγάλων και λαμπρών κυπριακών πόλεων: τον Τεύκρο τον Τελαμώνιο, τον περίφημο τοξότη της *Ιλιάδας*, και τον Αγαπήνορα, που ηγείται των Αρκάδων στην Τροία. Και τα δύο επιγράμματα συμπεριλαμβάνονται στο θεωρούμενο συνήθως ως Αριστοτελικό έργο *Πέπλος*, ένα έργο με ποικίλο μυθολογικό περιεχόμενο, από το οποίο σώθηκαν εξηντατρία επιγράμματα, για ήρωες κυρίως του Τρωικού πολέμου.

Ἀριστοτ. *Πέπλ.* 640. 8 και 30 (Rose)

*Ποῦ ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων τέθραπται καὶ
τί ἐπιγέγραπται ἐπὶ τῷ τάφῳ*

Πού ο κάθε Έλληνας είναι θαμμένος και
τι είναι γραμμένο πάνω στον τάφο του

19.1 [A47 / E54]

Ἐπί Τεύκρου κειμένου ἐν Σαλαμίῃ τῆς Κύπρου

Ἴων ὠκυπόρων ταμίην Τελαμώνιον ἦδε

2 *Τεῦκρον ἀποφθίμενον γῆ Σαλαμὶς κατέχει.*

Για τον θαμμένο στη Σαλαμίνα της Κύπρου Τεύκρο

Των γοργοφόνων χειριστή βελών τον Τελαμώνιο αυτή εδώ
η γη της Σαλαμίνας νεκρό κρατά τον Τεύκρο.

19.2 [A48 / E55]

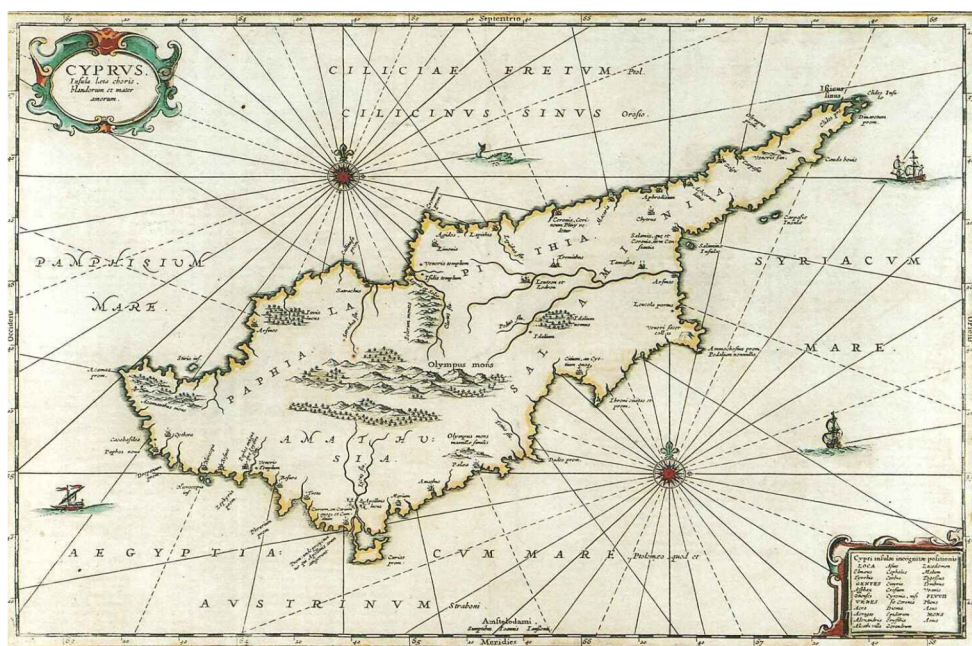
Ἐπί Αγαπήνορος

Ἀρχὸς ὄδ' ἐκ Τεγέης Αγαπήνωρ Ἀγκαίου υἱὸς

2 *κεῖθ' ὑπ' ἐμοὶ Παφίων πελτοφόρων βασιλεύς.*

Για τον Αγαπήνορα

Απ' την Τεγέα ο άρχοντας αυτός ο Αγαπήνωρ του Αγκαίου ο γιος
θαμμένος είν' εδώ των Πάφίων των πελτοφόρων βασιλιάς.

ΕΙΚ. 14. ΚΥΠΡΟΣ. Ioannes Janssonius, Amsterdam 1652 (Συλλογή Αντ. Χατζηπαύλου)

III. ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Εισαγωγή

Μετά τη σημαντική αρχαϊκή περίοδο ακμής της επικής ποίησης στην Κύπρο –με τον χρησολόγο Εύκλο, τους Ομηρικούς ύμνους *Εις Αφροδίτην* και τα *Κύπρια έπη* του Στασίνου, που διηγούνταν την προϊστορία κι όλα τα προ της *Ιλιάδος* γεγονότα του Τρωικού πολέμου και πρόσφεραν τις υποθέσεις πολλών έργων του Αττικού θεάτρου (κι όχι μόνο)– ακολουθεί μια μακρά περίοδος –φαινομενικής, τουλάχιστο– παρακμής, που χαρακτηρίζεται από την απουσία πανελλήνια γνωστών ποιητών και συμπίπτει με το δεύτερο ήμισυ της Κυπροαρχαϊκής και το μέγιστο μέρος της Κυπροκλασικής εποχής, κατά κύριο δηλαδή λόγο με την Περσική κυριαρχία στο νησί (545-333 π.Χ.). Η επόμενη περίοδος ποιητικής ακμής εμφανίζεται στην Ελληνιστική περίοδο και αφορά στη Λυρική και στη Δραματική ποίηση, κατά τον 3ο κυρίως αι. π.Χ., με τον κωμωδό-παρωδό-φλυακογράφο **Σώπατρο** τον **Πάφιο**, με χαρακτηριστικούς τίτλους έργων του όπως: *Νέκυια* (με τον παροιμιακό στίχο *Ήθακος Όδυσσεύς, τούπι τῆ φακῆ μύρον*: ο Ιθακήσιος Οδυσσεάς, το μύρο στη φακῆ), *Ιππόλυτος*, *Ορέστης* (βλ. και ανωτέρω σελ. 8: Α. Ποίηση, Εισαγωγή).

Όταν στην Αθήνα συντελούνταν το θαύμα της Αττικής τραγωδίας του Αισχύλου, του Σοφοκλή και του Ευριπίδη και της κωμωδίας του Αριστοφάνη, η Κύπρος δεν ήταν σε θέση να ακολουθήσει. Στην εξαιρετική συγκυρία ελευθερίας και δημοκρατίας που οδήγησε στο Αθηναϊκό θαύμα η Κύπρος δεν ευτύχησε να βρεθεί. Και η λατρεία του Διονύσου, με την οποία συνδέεται εξαρχής στενά η δραματική ποίηση, δεν φαίνεται να είχε παλιά ιδιαίτερη απήχηση στην Κύπρο, μολονότι δεν λείπουν οι ενδείξεις για πρώιμη λατρεία του θεού στο νησί. Ούτως η άλλως, ο Διόνυσος έμεινε στη σκιά της λατρείας της Αφροδίτης στην Κύπρο. Ούτε άρκεσε η ύπαρξη πλούσιου υλικού στα *Κύπρια έπη* και στους μύθους *περί τε Κινύραν και Μύρραν και Άδωνιν*, που εύκολα προσφερόταν για υποθέσεις τραγωδιών. Όταν κατά την Πτολεμαϊκή εποχή καλύτερεύουν οι συνθήκες, το θέατρο είναι ήδη στραμμένο σε απλούστερες και πιο ευχάριστες μορφές, όπως είναι η «Νέα» και η μεταγενέστερη *κωμωδία*, και η *παρωδία*, οι *φλύακες* και οι *μῆμοι*, έστω κι αν αναφέρονται και αργότερα ποιητές *τραγωδιών* και *δραμάτων*. Η *τραγωδία* έμεινε κατ' εξοχήν Αττικό θαύμα, δημιούργημα της Κλασικής Αθήνας.

Αξιοσημείωτη, όμως, είναι η εμφάνιση Κυπρίων βασιλέων ως χορηγών σε επινίκιους θεατρικούς αγώνες (με τελικό νικητή τον βασιλιά των Σόλων Πασικράτη). Κατά τον Πλούταρχο (*Αλέξανδρος* 29.1-2): στους λαμπρούς *χορῶν κυκλίων και τραγικῶν ἀγῶνας* που οργάνωσε ο Αλέξανδρος το 331 π.Χ. στην Τύρο, *έχορήγουν οί βασιλεῖς τῶν Κυπρίων, (...) μάλιστα δὲ Νικοκρέων ὁ Σαλαμίσιος καὶ Πασικράτης ὁ Σόλιος διεφιλονίκησαν, καθῶς ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς χορηγεῖν, Πασικράτης μὲν Ἀθηνοδώρῳ, Νικοκρέων δὲ Θεσσαλῷ*. Αξιοσημείωτη είναι επίσης, μεταξύ άλλων, η σημαντική παρουσία των σχετικών με τον Κινύρα, τη Μύρρα και τον Άδωνη μύθων σε θεατρικά και άλλα έργα, κι όχι μόνο κυπριακά. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι μια τιμητική επιγραφή από το *Κίτιον* (ΑΚυΓ1β' σελ. 144 με σημ. 109), χρονολογούμενη στα τέλη του 1ου αι. μ.Χ., με μνεία θεάτρου στην πόλη: *Ἡ πόλις (sc. Κιτιέων) | Σῶδαμον Σωδάμ[ου] | τ[ὸν] φιλόπατριν τὸν γυμν[α]- | [σι]αρχήσαντα καὶ ἀγορ[ανο]- | μήσαντα καὶ τὸ θέατρ[ον] | κατασκευάσαντα ἐκ θ[ε]- | [μελίων καὶ τὰ ἐν αὐτ[ῶι] | [ιδί]οις ἀναλώμ[ασι]*.

Β. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΠΑΦΙΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

Ο Αλέξανδρος ο Πάφιος κινείται σε έναν ευρύτερο μυθολογικό κατά βάση κύκλο με αφετηρία τον Όμηρο. Έχει γράψει για τον Γίγαντα Πικόλοο, την κατάληψη του νησιού της Κίρκης από αυτόν και τον θάνατό του από τον Ήλιο, όπως επίσης και για τον Όμηρο, με ευδιάκριτη την τάση του Κύπριου μυθογράφου να συνδέσει διαφορετικά πρόσωπα και παραδόσεις γύρω από τη μορφή του θείου αιοδού. Τα συμφραζόμενα φαίνεται να οδηγούν στη χρονολόγησή του προς το τέλος της Ελληνιστικής ή στις αρχές της Ρωμαϊκής εποχής (στους κύκλους ίσως της Αλεξάνδρειας).

20. Ο Γίγαντας Πικόλοος και το φυτό μώλυ (B1 / 13 F1)

α. Ευστάθιος εις Όδ. κ 305 (1658.48)

Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πάφιος μυθολογεῖ Πικόλοον ἕνα τῶν Γιγάντων φυγόντα τὸν κατὰ Διὸς πόλεμον τὴν τῆς Κίρκης νῆσον καταλαβεῖν καὶ πειραῖσθαι ἐκβαλεῖν αὐτήν· τὸν πατέρα δὲ Ἥλιον ὑπερασπίζοντα τῆς θυγατρὸς ἀνελεῖν αὐτόν· καὶ τοῦ αἵματος ρύεντος εἰς γῆν φῦναι βοτάνην καὶ κληθῆναι αὐτὴν μῶλυ διὰ τὸν μῶλον ἦτοι πόλεμον, ἐν ᾧ ἔπεσε ὁ ῥηθεὶς Γίγας· εἶναι δὲ αὐτῷ ἄνθος ἴκελον γάλακτι διὰ τὸν ἀνελόντα λευκὸν Ἥλιον, ρίζαν δὲ μέλαιναν διὰ τὸ τοῦ Γίγαντος μέλαν αἷμα, ἢ καὶ διὰ τὸ τὴν Κίρκην φοβηθεῖσαν ὠχριάσαι.

Ο Αλέξανδρος ο Πάφιος αναφέρει τον μύθο ότι ο Πικόλοος, ένας από τους Γίγαντες, αφού ξέφυγε από τον πόλεμο κατά του Δία, κατέλαβε το νησί της Κίρκης και προσπάθησε να την εκδιώξει· ο πατέρας της, όμως, ο Ήλιος υπερασπίζοντας την κόρη του τον σκότωσε· και από το αίμα που χύθηκε στη γη φύτρωσε βοτάνι και ονομάστηκε αυτό μώλυ εξαιτίας του μώλου, δηλαδή του πολέμου στον οποίο έπεσε ο Γίγαντας που προαναφέραμε. Έχει δε αυτό άνθος όμοιο στο χρώμα με το γάλα, λόγω του λευκού ήλιου που τον σκότωσε, και ρίζα μαύρη για το μαύρο αίμα του Γίγαντα, ή για το ότι η Κίρκη από τον φόβο της έγινε κάτωχρη.

β. Πτολεμαῖος Χέννος, *Καινή ἢ Παράδοξος ἱστορία* ἀπόσπ. IV.18 Χατζῆς (Φώτιος, *Βιβλιοθήκη* 190, 149b)

Περὶ τοῦ παρ' Ὀμήρῳ (κ 305) μώλυος τῆς βοτάνης, ἢ ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ἀναιρεθέντος ἐν τῇ Κίρκης νήσῳ Γίγαντος λέγουσι φῦναι, ἢ καὶ τὸ ἄνθος ἔχει λευκόν· ὅτι ὁ συμμαχῶν τῇ Κίρκῃ καὶ ἀνελὼν τὸν Γίγαντα ὁ Ἥλιος ἦν· μῶλος δ' ἡ μάχη, ἐξ οὗ καὶ ἡ βοτάνη.

[Στο δ' βιβλίο της *Καινῆς ἱστορίας* του ο Πτολεμαῖος Χέννος γράφει και] για το Ομηρικό μώλυ, το βοτάνι, που λέγουν ότι φύτρωσε από το αίμα του σκοτωμένου στο νησί της Κίρκης Γίγαντα, και που έχει το άνθος λευκό· γιατί αυτός που συμάχησε με την Κίρκη και σκότωσε τον Γίγαντα ήταν ο Ήλιος· και μῶλος είναι η μάχη, απ' όπου και το βοτάνι.

21. Για την καταγωγή, τη γέννηση και την ανατροφή του Ομήρου (B2 / 13 F2)

Ευστάθιος εις Όδ. μ 63 (1713.17)

Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πάφιος ἱστορεῖ τὸν Ὀμηρον υἱὸν Αἰγυπτίων Δμασαγόρου καὶ Αἴθρας, τροφὸν δὲ αὐτοῦ προφητὴν τινα θυγατέρα Ἰωρου ἱερέως Ἰσιδος, ἧς ἐκ τῶν μαστῶν μέλι ρεῦσαι ποτε εἰς τὸ στόμα τοῦ παιδίου· καὶ τὸ βρέφος ἐν νυκτὶ φωνὰς ἐννέα προέσθαι, χελιδόνος ταῶνος περιστερᾶς κορώνης πέρδικος πορφυρίωνος ψαρός ἀηδόνας καὶ κοττύφου· εὑρεθῆναι τε τὸ παιδίον μετὰ περιστερῶν ἐννέα παίζον ἐπὶ τῆς κλίνης, εὐωχουμένην δὲ παρὰ τοῖς τοῦ παιδὸς τὴν Σίβυλλαν ἐμμανῆ γεγονυῖαν ἔπη σχεδιάσαι, ᾧν ἀρχὴ «Δμασαγόρα πολύνικε», ἐν οἷς καὶ μεγακλεῖ καὶ στεφανίτην αὐτὸν προσεπιεῖν, καὶ ναὸν κτίσαι κελεῦσαι ἐννέα Πιερίδων· ἐδήλου δὲ τὰς Μούσας· τὸν δὲ καὶ τοῦτο ποιῆσαι καὶ τῷ παιδί ἀνδρωθέντι ἐξειπεῖν τὸ πρᾶγμα· καὶ τὸν ποιητὴν οὕτω σεμνῦναι τὰ ζῶια οἷς βρέφος ὢν συνέπαιζε καὶ ποιῆσαι αὐτὰ τῷ Διὶ τὴν ἀμβροσίαν κομίζοντα.

Ο Αλέξανδρος ο Πάφιος ιστορεί πως ο Όμηρος ήταν γιος των Αιγυπτίων Δμασαγόρα και Αίθρας, και είχε τροφό του μιν προφήτισσα κόρη του Ώρου, ιερέα της Ίσιδας, από τους μαστούς της οποίας έτρεξε κάποτε μέλι στο στόμα του παιδιού. Και το βρέφος μιν νύχτα έβγαλε εννιά φωνές, χελιδονιού, παγωνιού, περιστεριού, κουρούνας, πέρδικας, νερόκοτας, ψαρονιού, αηδονιού και κοτσυφιού. Και το παιδί βρέθηκε να παίζει με εννιά περιστέρια πάνω στο κρεβάτι του, και καθώς η Σίβυλλα διασκέδαζε κοντά στους γονείς του παιδιού ξαφνικά την έπιασε θεϊκός οίστρος και σχεδίασε επικούς στίχους, που η αρχή τους ήταν *Δμασαγόρα πολύνικε*, στους οποίους τον προσαγόρευσε πολυδοξασμένο και στεφανηφόρο, και πρόσταξε να κτίσουν ναό προς τιμήν των εννέα Πιερίδων· εννοούσε δε τις Μούσες. Κι αυτός έκανε και αυτό, και στο παιδί όταν έγινε άντρας εκμυστηρεύτηκε την ιστορία· και ο ποιητής έτσι εξύμνησε τα ζώα με τα οποία έπαιζε μαζί όταν ήταν βρέφος και τα παρουσίασε να φέρνουν στον Δία την αμβροσία.

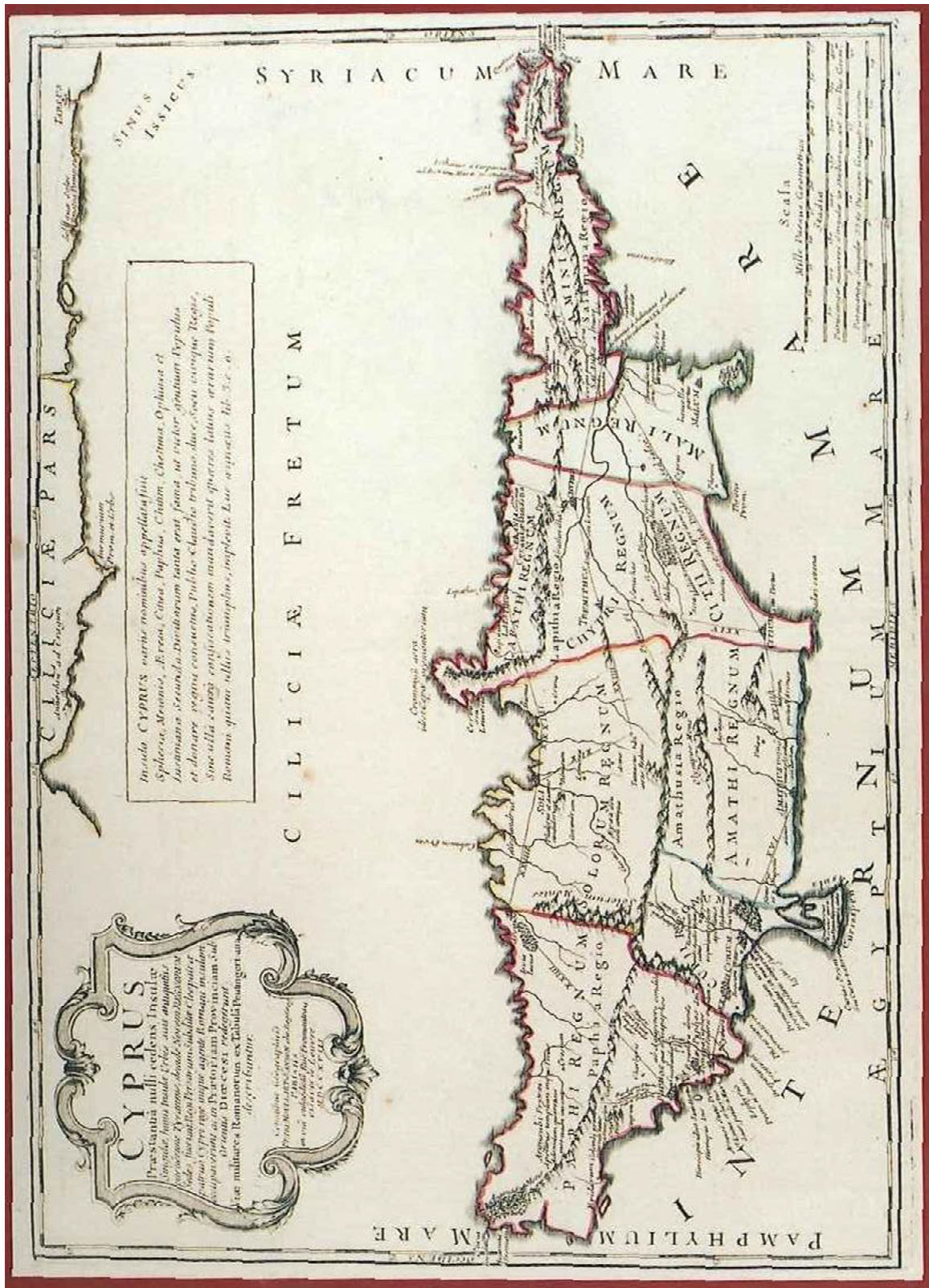

ΕΙΚ. 15. ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΑΜΦΟΡΟΕΙΔΗΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΓΚΩΜΗ
γνωστός ως «Κρατήρας του Δία»
(14/13 αι. π.Χ., ΚΜ):

Ο θεός ζυγίζει τη μοίρα των πολεμιστών πριν από τη μάχη.

Πβ. *Ιλ.* Θ 68-74 και Χ 209-13. Πβ. επίσης τα σχετικά με τη *Διός βουλήν* στα προοίμια της *Ιλιάδας* και των *Κυπρίων επών*.

ΕΙΚ. 16. ΚΥΠΡΟΣ. Ρ. Moullart-Sanson, Parisiis 1718 (Συλλογή Αντ. Χατζηπαύλου)